

kommentar

OBEROENDE SOCIALISTISK TIDSKRIFT • NR 10/1987 • 15:-INKL MOMS

Fidel Castro och Kuba
Kritik av ett kritiskt porträtt

Galna mödrar i Argentina

Filippinerna, Nordirland

kommentar

Nr 10 – årgång 20 – 1987

ÅR 1987 ÄR TILL ÄNDA men för den skull är inte Kommentars tjugonde årgång slut. Detta nummer är det näst sista och i början på februari kommer nummer 11-12, ett något försenat dubbelnummer. Trots detta håller vi oss inom de tjugo år som gått sedan det första nummret kom ut i februari 1968.

Vi har under den tiden haft en utgivning av tolv nummer per år varav två eller tre varit dubbelnummer. I praktiken har det varit nio till tio utgåvor per år.

Vi kommer att från och med 1988 minska till åtta utgåvor per år men samtidigt skall vi försöka att öka antalet sidor så att det kommer att motsvara de tidigare årens totala innehåll. Vi spar på detta sätt pengar på distribution och tryckning och får större möjligheter att göra en ännu bättre tidning under de nästa tjugo åren.

Prenumerationspriset är detsamma, 150:- kronor för helår, dvs åtta nummer, och 80:- kronor för halvår dvs 4 nummer. Lösnummerpriset ändras dock till 20:- kronor per nummer.

I DETTA NUMMER HAR vi flera artiklar om och från Latinamerika, där bland annat Saul Landau från Institute for Policy Studies i Washington skriver om den amerikanske journalisten Tad Szulcs bok om Fidel Castro: Fidel – ett kritiskt porträtt, som kom ut på svenska under hösten.

Tad Szulc presenterar sig som en kubakännare och kubavän som stödde den kubanska revolutionen i början men som nu anser att den hamnat i en återvändsgränd och att den missköts. Han sammanfattar den kubanska revolutionen som ett misslyckande trots att boken huvudsakligen handlar om Fidel Castro själv under åren före 1963.

I sin kritik av boken tar Saul Landau upp en viktig fråga när det gäller många intellektuella och deras stöd till revolutionära rörelser och sociala förändringar. Tad Szulc och andra stödjer en idealiserad bild av den revolutionära processen utan att sätta in den i ett helhetsperspektiv och utan att analysera vilka alternativ som finns att välja på. Besvikna över en förlorad drömvärld kritiserar de bittert det som tidigare förhäriligades. Det finns inget tålamod, ingen förståelse för motsättningarna och sällan någon analys av de starka kontrarevolutionära krafter som omintetgör många försök till sociala och ekonomiska förbättringar för miljoner förtryckta.

Omslagsfoto: Lars Tunegard

INNEHÅLL

RECENSIONER

- 3 Fredrik Swenson anmäler en Tredje Världen-uppslagsbok.

LATINAMERIKA

- 4 Castro och Kuba.
Saul Landau skriver om USA-journalisten Tad Szulcs bok om Fidel Castro: Fidel – ett kritiskt porträtt.
- 10 Che Guevaras minne.
I ett brev från Bolivia berättar Jan Näzell om en minneshögtid för Che Guevara.
- 12 Argentina efter diktaturen – Kvinnornas kurage visar vägen.
Ett kapitel ur Hebe de Bonafinis bok "En levnadshistoria" som skildrar hur två föräldrar söker efter sin försvunne son.
- 20 Argentina efter diktaturen – Rättvisa med förhinder.
Karl-Gustav Köhler har träffat den argentinske åklagaren Strassera som berättar om rättegångarna mot militären för deras brott mot mänskliga rättigheter.
- 23 Oscar Arias plan för Centralamerika – Fred utan rättvisa.
Gutemberg Charquero har intervjuat fredspristagaren under nobelprisutdelningen i Oslo.

EUROPA

- 26 Nordirland idag – Sinn Fein hoppas på enhet mellan arbetare.
Jonas Fogelqvist skriver om Hillsborough-avtalet mellan Storbritannien och Irland och dess konsekvenser för befolkningen på Nordirland.

ASIEN

- 29 Corazon Aquinos Filippinerna – Regering för de redan rika.
Stellan Hermansson har intervjuat en medlem i Filippinernas patriotiska ungdomsförbund Kabatang Makabayan.

Kommentars postadress: Box 4253, 102 63 Stockholm
Gatuadress: Östgötagatan 49, Stockholm
Öppethållande: tisdagar och torsdagar, telefon 08/439595.
Redaktion: Eva Berlin, Örjan Bartholdson, Gutemberg Charquero, Sven Ekberg (ansvarig utgivare), Eva Brita Järnefors, Hillevi Nilsson, Maj Palmberg, Lars Tunegard.
Redaktionen ansvarar ej för icke beställt material.
Kommentar kommer från och med 1988 ut med åtta nummer per år. Prenumerationspris: åtta nummer 150:- kr, fyra nummer 80:- kr, Lösnummerpris är 20:- kronor.
Postgiro 408 773-0, bankgiro 300-3076.
Kommentar trycks hos tryckeri AB Federativ

Kalendarium för anti- imperialister

Svalorna och UBV

Torsdag 14/1

VAD GÖRS FÖR DE HANDIKAPPADE I NICARAGUA?

Marita Strinnvik arbetar som Svalvolontär på en specialskola för rörelsehindrade och förståndshandikappade barn i Estelí, Nicaragua. Nu är hon hemma på kort besök i Sverige och informerar om sitt arbete och om landets aktuella situation; Fredsmöjligheterna, den ekonomiska krisen och strävan efter självständighet och möjlighet att utvecklas efter eget mönster.

Torsdag 21/1

FÖRÄLDRASTYRDA DAGHEM I COLOMBIA.

Förskolläraren Mats Lindquist arbetade som UBV-volontär i Colombia under två

år. Tillsammans med föräldrarna byggde han upp daghemsverksamheten utifrån tomma händer. Mats förbättrade den pedagogiska utformningen och arbetade också med föräldrautbildning. I kväll visar han bilder och berättar om sina erfarenheter.

Alla torsdagsmöten börjar kl 18.00 och hålls i SAMLINGSSALEN (samma plan som biblioteket), Solidaritetshuset. Fri entré! Barnängsgatan 23 (buss 46 från Slussen mot Sofia). För eventuell bekräftan av programmet, ring Svalorna tel 08/42 16 96 eller UBV 08/714 09 85.

Mexico — folkets grafik

December — 28 februari 1988

Taller de Gráfica Popular, Ateljén för folklig grafik, bildades i Mexiko 1937. Konstnärerna arbetade i huvudsak med upprop och affischer, bl a för den antifascistiska kampen, nationaliseringen av oljan och

alfabetiseringskampanjen. Grafiken gjorde det möjligt att skapa en verkligt rörlig konst vars form, innehåll och låga priser gjorde att den kunde nå ut till de allra fattigaste av arbetare och bönder. Många av bilderna erinrar om den kamp bönderna genomförde under revolutionen 1910—1918.

Kulturhuset i Stockholm, Studio 1.

Tillståndet i Tredje världen

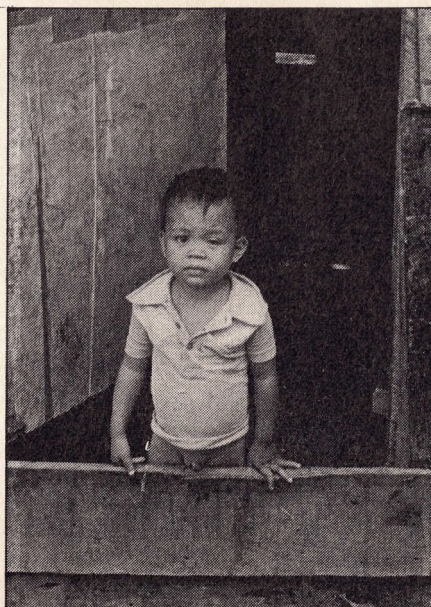
Vår världsbild präglas i allt högre grad av massmedierna. Det gäller inte minst avlägsna länder i Tredje världen.

Länder som "drabbas" av väpnade konflikter, kupper, natur- och svältkatastrofer är tacksamt men tillfälligt nyhetsstoff. Det resulterar i spektakulära, förbiflimrande bilder i TV-rutan eller noteras i små artiklar på tidningarnas utrikkessidor. Vi serveras en inskränkt och följaktligen ofta snedvriden bild av länder och folk med en annan kultur och historia.

För att i någon mån råda bot på denna eurocentrerade, knappologiska syn på vår omvärld har ett 70-tal franska kännare av Tredje världen ställt samman ett 400-sidigt litet uppslagsverk, L'Etat du Tiers monde (Tillståndet i Tredje världen; La Découverte, Paris).

Enskilda länderbeskrivningar lyser med sin frånvaro. I stället tar var och en av

författarna ett samlat grepp om sitt specialområde i ett tidsperspektiv från 1945 fram till vår tid.

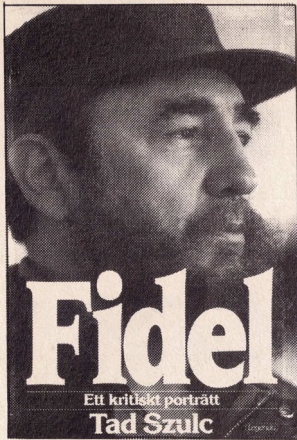
Ämnena är så talrika (ett hundratal), att det här finns plats för bara ett axplock ur innehållsförteckningen: kultur, religion, befolkning, miljö, råvaror, mänskliga rättigheter, skuldbördan, u-hjälp och utvecklingsmodeller.

Just i våra dagar borde rubriken "terrorism" locka läsare — inte minst bland journalister. Gérard Chaliand ger en historisk bakgrund till hur gerillakamp har förskjutits mot terrorism; eller, om man så vill, från anti-kolonial frihetskamp till den mest våldsamma formen av psykologisk krigföring.

För den som vill fördjupa sig i enstaka ämnesområden ges en fyllig förteckning av (fransk) litteratur.

Och sist, men inte minst, kan den som är osäker på tidpunkten för viktiga händelser i Tredje världen sedan 1945 slå upp en schematisk kronologi i slutet av detta behändiga lexikon.

Fredrik Swenson

CASTRO OCH KUBA

Tad Szulc, författare och tidigare journalist på New York Times, har skrivit en bok om Fidel Castro: Fidel — ett kritiskt porträtt. Vid ett möte på Wilson Center i Washington talade Szulc om boken och om tiden han tillbringade på Kuba för att samla in material till den. Det handlade om allt från långa samtal med Fidel Castro och andra ledare till genomgång av arkivmaterial. Saul Landau som är forskare på Institute for Policy Studies i Washington skriver här om boken, om den kubanska revolutionen och om mötet med Tad Szulc. Fidel — ett kritiskt porträtt kom ut på svenska under hösten.

Den kubanska revolutionen har kommit in "i en återvändsgränd", fastslog Szulc, den lider av "idéer som blivit gamla", och den revolutionära processen håller på att "stagnera". Han sa vidare att revolutionen missköts, fråntagits möjligheterna att gå framåt; den lider av korruption och av "en ny generation byråkrater som inte bryr sig".

"Kuba är en uttråkad och trött nation", berättade Szulc för den församlade intellektuella latinamerikanska maffian. Problemet är att "inga beslut fattas om inte Fidel ger sitt stöd". Szulc tog upp frågan om tredje världens skuldbörda som ett exempel. "Kuba var helt förlamat medan Fidel deltog i ändlösa möten" — han menade då konferensen om Latinamerikas skuldbörda som hölls i Havanna 1985.

"En man ska inte själv sköta en nation", sammanfattade Szulc. "Kuba har inte kunnat fungera som en modell för utvecklingsländerna". Och Fidel själv "har murknat både intellektuellt och politiskt". "Som en åldrande kung förlorad bland sitt hov", fortsatte Szulc, "lider Fidel av isoleeringen från omvärlden och som ett resultat av detta har han förlorat sin skärpa som ledare, och den flexibilitet som fanns med i början vid attacken mot Moncadakasernen". Den en gång så briljante Castro, "förfkastar nu nya tankar".

Szulc framförde dessa slutsatser som om han personligen beklagade det och som om den kubanska revolutionens misslyckande enligt hans mening verkligen var tragisk. Men trots det kan jag inte påminna mig att han någonsin skrivit något positivt om den kubanska revolutionen under de gångna 26 åren. Kanske han i hemlighet när-

de hopp om att Fidel skulle, enligt hans sätt att se, lyckas med sitt ambitiösa sociala experiment.

Kuba före 1963

Trots att Szulc sammanfattar att den kubanska revolutionen efter 28 år kan ses som ett misslyckande, handlar större delen av bokens 740 sidor om händelser som ägde rum före 1963. Omkring 500 sidor handlar om Fidels barndom, ungdom och universitetsår och den politiska händelseutveckling han banade väg för från 1953 till 1959, och som gav honom platsen som en revolutionär statsledare. Szulc tar ett ansenligt utrymme i anspråk för att berätta om hur Fidel i hemlighet och tyst samförstånd med de gamla kubanska kommunisterna under månaderna strax före och efter revolutionens seger agerade för att försöka skapa en revolutionär struktur för att landet skulle ledas på ett sätt som de ville. Detta samtidigt som större delen av omvärlden — också revolutionärer inom hans egen 26 juli-rörelse — trodde att han var en "demokratisk" revolutionär. I slutet av boken frågar sig läsaren vad som varit meningen med den. Szulc beundrar de sällsynta kvaliteter hos Fidel som gjorde det möjligt för honom att leda revolutionen, samtidigt som han sedan läxar upp honom för att han använder dem.

Szulc försöker i sin bild av Fidel Castro och revolutionen ge svar på en fråga som tycks ligga utanför hans kapacitet som journalist—historiker och som samtidigt är metodiskt tveksam. "Den grundläggande frågan som rör Fidel Castro, 1959 års revolution och Kubas omvandling till en kom-

*Fidel Castro
och Ernesto
"Che" Guevara
i Sierra Maestra.*

Foto: TRICONTINENTAL

munistisk stat är naturligtvis om hela erfarenheten på ett logiskt sätt föreskrevs av den kubanska historien eller om den representerar en märkvärdig politisk avvikelse som i första hand härrör från hans egen överväldigande personlighet." (s 25) På följande sidor klankar Szulc på avvikande men också beundransvärda drag i Fidels personlighet — mod, beslutsamhet och en besatthet att förverkliga uppsatta mål, som Fidel såg som samma sak som Ödet. Det skulle luta åt tesen att Kubas politiska utveckling i sig var en avvikelse och ett resultat av dess ledares dominerande personlighet. Det rör sig i själva verket om en stor ledares egenskaper, vilka är sällsynta, och därför, antar jag, avvikande när man jämför med oss andra. Den uppenbara poängen är att revolutioner per definition är avvikelser och att den kubanska revolutionen inte skulle skett utan Fidel Castros unika egenskaper och karaktär.

Befrielsen — Fidels öde

I stället för att fråga sig vilka lärdomar som kan erhållas genom studier av grunden till revolutionen och hur Fidels avvikande personlighet växte fram som en del av denna grund, inspireras Szulcs prosa av hans ledigt formulerade påståenden. Szulc argumenterar för att Fidel inte bara var "nationalist", utan en man som både föraktade Yankee-imperialismen och trodde att det var hans eget öde att befria Kuba från USAs grepp. (Detta ligger anmärkningsvärt nära José Martíns tänkande, strax före hans död 1895). Szulc återberättar samtal med personer som stött eller varit motståndare till revolutionen, en del av dem tidigare och

en del nuvarande ledare, för att bevisa vad som stod klart för personer som jag själv, som tillbringade sju månader på Kuba 1960 och 1961. Fidel samarbetade verkligen med gamla ledare för det kubanska kommunistpartiet (PSP) för att bygga upp en parallell regering under det första året, och därefter en socialistisk nation som grundade sig på den parallella strukturens arbete.

Det var bara de naiva som trodde att galjonsbilder, som president Urrutia, som avgick efter sex frustrerande månader, hade någon verklig makt. Gerillan innehade den väpnade makten, men det var få av dem som hade ministerposter. Genom den parallella strukturen kontrollerade Fidel och den lilla styrka som kämpat med honom i Sierra Maestra statens viktigaste funktioner. Detta var helt klart. Förutom med kamraterna från gerillan arbetade Fidel nästan enbart med medlemmar från det gamla kommunistpartiet, vilket Szulc liksom alla andra ganska tydligt kunde se när det skedde. I början av 1959 var PSP det enda fungerande politiska partiet. Fidel tvingade motsträviga fackföreningsledare in i en landsorganisation vilket också skedde inom ett år efter segern och han utsåg kommunister tillsammans med gerillakämpar till viktiga beslutsfunktioner på olika nivåer inom regeringen. Frågan om varför han gjorde det anspelar Szulc bara på, utan att ge något svar.

Vad Szulc nu presenterar i raden av anekdoter och biografiska berättelser är en man som till varje del av sin karaktär är en revolutionär, en person som suger i sig böcker, livserfarenheter, och relationer för att på alla sätt utveckla

En paus i striderna använder Fidel för att läsa.

revolutionen. Frågan om Fidel som avvikande är meningslös, eftersom de flesta revolutionärer fungerar på detta sätt.

Valmöjligheterna begränsar handlandet

De frågor som Szulc skickligt undviker är: fanns det på 1950-talet i länder i tredje världen ett verkligt revolutionärt tänkande som inte hade anknytning till marxism-leninismen? Finns det idag en framkomlig väg som skulle göra det möjligt för små tredje världen-folk att skapa sin egen historia — vid sidan av att erhålla direkt sovjetisk hjälp och det inflytande som oundvikligen följer? Finns det verkligen ett språk, en vokabulär för revolutionärer vars ursprung inte är marxist-leninistiskt? Kan revolutioner på 1980-talet som innebar erövrandet av oberoendet eller ett hemland, skiljas från frågan om en ekonomisk omvandling?

Avsaknaden av valmöjligheter som de revolutionära ledarna i Kuba hade begränsade deras revolutionära banor. Var Fidel marxist från studietiden och framöver, ett faktum som han dolde för sin egen rörelse och för icke-marxistiska välgångsönsklare över hela världen? Trodde den kubanska ledaren i hemlighet på ett leninistiskt parti och statsmodell medan han fortfarande var en universitetsstudent? Det är lätt att säga, som några av de griniga och bittra avhopparna har gjort i efterhand, att Castro hela tiden i hemlighet var kommunist. Szulc använder dock inte detta som en lättköpt ursäkt för att inte analysera den interna kubanska processen och hur den revolutionära ön och USA ömsesidigt påverkade varandra. Helt korrekt tillbakavisar Szulc sådana patologiska och diaboliska förklaringar av Fidels agerande.

Men Szulc — delvis därför att han inte kan motstå att blanda positiva omdömen med ständiga påhopp mot Fidel — ger inte någon sammanhängande bild av hans ideolo-

giska utveckling. Istället förlitar han sig på en utvald blandning av historiska och psykologiska imperativ som förklaring till Castros viktigaste politiska beslut, hans behov att leda, hans hemlighetsfullhet, hans envisa drag, hans extraordinära personliga mod. Vid sidan av hans ensamhet, lynnighet, blyghet, finns Platt Amendment och alla andra politiska drag, som USA gjort, vilka alla på något sätt tillsammans är vad som skapar en revolutionär ledare.

Szulc tar fram mer komplexa faktorer än Peter Bourne i boken *Fidel, A Biography of Fidel Castro*, som använder Fidels "födsel utom äktenskapet", "hans dominerande far" och "stränga jesuitiska uppfostran" som förklaring till den kubanske ledarens utveckling. Ironiskt nog har ingen biografi respekterat idéerna själva, de som gjort att Fidel och revolutionen överlevt sju USA-presidenter, som alla velat bli av med irritationsmomentet så nära USAs kust.

Den kubanska historien vägledde revolutionen

1968 förklarade Fidel Castro för mig att han hade blivit marxist från den stund då han läste det kommunistiska manifestet under sina universitetsstudier, och leninist från den period då han läste Lenin, när han satt i fängelse på Isla de Pinos 1954. Men han var också en anhängare av Jefferson som trodde på varje förtryckt folks rätt att göra revolution, en anhängare av Marti som förstod att det bara var en revolution som kunde ge Kuba dess plats i historien, liksom en beundrare av C Wright Mills, vars bok *Makteliten* gav honom insikt om USAs politik.

Fidel Castro läste också Freud och Jean Paul Sartre, som han fann upplysande. Han studerade Martis och Bolivars liv, och dessa var de män som han till största delen anknöt sitt eget liv till. Fidel läste allt av Marti och de kubanska historikerna som skrev om Kubas krig för oberoende under 1860- och 1890-talet. Från dessa sökte han vinna insikt om de politiska och militära misstag som Cespedes, Agra-

*Kubanska fiskare
håvar in fångsten
med hjälp av
en modern trål.*

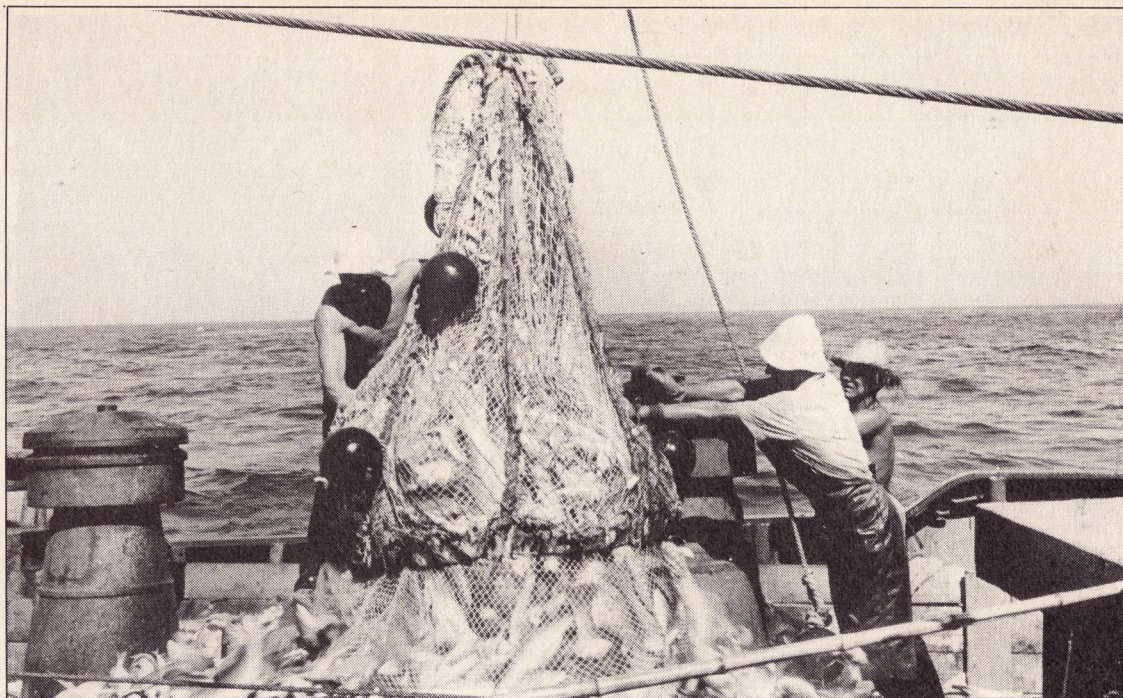

Foto: PRENSA LATINA

monte, Maceo och Maximo Gomez gjorde — med andra ord blev den kubanska historien en vägledning för Fidel i hans egen framgångsrika revolution.

Nyckeln till seger, vilket han förstod genom studierna av historien, var nationell enhet, en formel som lätt sammanföll med den marxism-leninism som utövades av de sovjetiska ledarna. Det faktum att han var marxist och leninist gjorde honom emellertid inte annorlunda än de flesta av tredje världens nationalistiska ledare. Mao Zedong, Ho Chi Minh, och ledarna i många av afrikas revolutioner var också marxist-leninister. Denna revolutionära ideologi gav inte bara den retorik som kunde mobilisera befolkningen mot imperialismen, utan också ett språk för att social och ekonomisk rättvisa inom en ny nation skulle växa fram.

Hur kan en revolution ske i vår tids Latinamerika, Afrika eller Asien som inte samtidigt inriktar sig på att omvandla ekonomin? På 1950-talet var det fortfarande möjligt i några länder att tänka sig en process som skulle leda till oberoende och som inte direkt tog upp frågan om klasser och den ekonomiska makten. På 1970-talet hade den synen blivit tveksam. Att anse att marxismen och leninismen, var för sig eller tillsammans, har blivit grundläggande i det revolutionära tänkandet kan kanske verka stötande för bekväma kritiker, men att förkasta den idén kräver att författare som Szulc ger alternativ.

Kina är Szulcs modell

När jag under föredraget frågade Szulc om han såg den kubanska revolutionen som ett misslyckande och vilken nation han i så fall skulle vilja erbjuda som modell, sa Szulc häpnadsväckande nog "Kina". Och han fortsatte med att tala om hur bra regimen efter Mao var, som om andra nationer — vilka då också skulle ha 1 miljard innevånare och stora tillgångar i form av land och råvaror — skulle kunna

hamna i dagens situation utan att först ha levt genom perioden av maoism.

Känslan för historien, som är så stark hos revolutionärer, saknas i motsvarande grad hos dess kritiker. Precis som Fidel ofta citerade Marti att "för att åstadkomma vissa saker måste de hållas dolda därför att tala om vad det rör sig om skulle skapa så stora svårigheter att det skulle bli omöjligt att förverkliga dem". Och Fidel visste från slutet av 1940-talet, vilket Szulc klargör, vilka slags förändringar han ansåg vara nödvändiga för Kuba — trots att han fortsatte att arbeta genom den traditionella partistrukturen fram till Batistas kupp 1952. Då var det inte längre möjligt och därigenom blev Castro fri att börja sin revolutionära bana.

Den drastiska omvandling av ekonomin och det politiska livet som så många tredje världens-folk önskar har i mycket omöjliggjorts både av de lokala oligarkierna och deras arméers repression och av imperialismen där framförallt USAs regering, CIA och dess militära styrkor utövat sin makt. I och med att USA blivit sätet för kontrarevolutionen i hela världen och reagerar som Pavlovs hund på revolutionens klocka, har Sovjetunionen blivit det verkliga försäkringsbolaget för de möjliga revolutionerna i tredje världen som behöver bränsle, vapen, och första hjälpen för att överleva. Precis som latinamerikas revolutionärer och reformister lärt sig under mer än ett århundrade, finns det ingen möjlighet att vinna nationellt oberoende utan att skära av beroendets band till USA. USAs regering gör inte det till någon lätt process och har tvingat på både kubanska och nicaraguanska ledare ett begränsat antal möjligheter: att ge upp inför USAs krav eller att vända sig till Sovjetunionen.

Castro kände till de nobla formuleringarna i 1776 års oberoendeförklaring och revolutionen i Latinamerika följdes av en USA-stödd, inte brittisk-stödd kontrarevolution.

Att erkänna detta ofta upprepade förhållande, skulle innebära slutet på frågan, som för övrigt inte leder någonstans, om USAs reaktion på den kubanska revolutionen 1959 och 1960 drev Fidel Castro i armarna på Sovjet eller inte, eller om han hela tiden hade för avsikt att gå i den riktningen. Förenta staterna hade omintetgjort kubanska revolutionen 1898 och hade senare vid flera tillfällen intervererat för att hindra ett kubanskt självbestämmande. Man skulle kunna påstå att handlingar som sträcker sig från det sk Platt-Amandement 1901, ett fördrag som gav USA rätt att skicka trupper till Kuba, till händelsen 1949 då sjömän från USA urinerade på statyn av Marti och den CIA-stödda kuppen som störtade reformisten Arbenz regim i Guatemala 1954 redan hade inneburit att Fidels politiska utveckling tagit en bestämd bana. Dessa händelser hade också påverkat den politiska ställning som många av revolutionärerna i Kuba intagit åtminstone fem år innan gerillan triumferande marscherade in i Havanna i januari 1959.

USAs motstånd mot revolutioner är lika förutsägbart som att solen går upp. Det begränsar varje form av vilja till experiment som revolutionära ledare kan tänkas ha och tvingar dem att snabbt välja tillgängliga modeller. Bara Sovjetunionen kan erbjuda dessa ett redan fungerande system tillsammans med materiella resurser. Ingen annan socialistisk eller ickesocialistisk nation har medlen eller viljan att stödja nyfödda revolutionära projekt i tredje världen.

Det så kallade kapitalistiska alternativet, de multinationella företagsskapelserna som Sydkorea och Taiwan tillfredsställer inte ens de mest elementära kraven som måste ställas för att man ska kunna tala om nationell identitet eller ekonomisk rättvisa. Inte heller finns där demokrati i någon form, eller något som tillfredsställer folkets behov av att känna nationell styrka och självförverkligande. Men den sovjetiska modellen tillåter att en nationalistisk tanke och kultur utvecklas men inriktar samtidigt socialismens ekonomiska och politiska kurs på den enda paradigm som de sovjetiska ledarna känner till, dvs den egna.

Teorin om revolutionens förräderi

Teorin som talar om den kubanska revolutionens förräderi — att den skulle ha varit en medelklassrevolution med syfte att återupprätta traditionella friheter och, inte som det blev en enpartisocialism — formulerades först av Theodore Draper och har därefter oräkneliga gånger upprepats av de desillusionerade, alltifrån Tad Szulc, Carlos Franqui till den nyligen frigivna Eloy Gutierrez Menoyo. Den grundar sig på antagandet att den revolutionära ledningen i ett land i tredje världen på något sätt skulle kunna ansluta sig till de ideala USA-normerna för fri- och rättigheter, även i en situation då landet angrips av USAs regering med kraft och våld. De som talar om förräderi utelämnar också, eller förringar den internationella klasskampen, och den roll USA spelar i den interna kampen, både vad gäller kontrollen av samhällets tillgångar och vad gäller en kulturell hegemoni. Det är uppenbart att vissa av deltagarna trodde att en social revolution, som omfördelat egendom och samhällets tillgångar skulle kunna existera

Foto: ENRIQUE MENESES

Castro ger en lektion i skytte till en motståndsgrupp medan bönderna ser på.

samtidigt med de slags politiska friheter och demokratiska former som utmärker kapitalistiska samhällen där välstånd och samhällets egendomar är ojämnt fördelade. Castro hade, vilket Szulc klargör, inga illusioner om att det gick att förena en borgerlig demokrati och en egalitär socialism. Vissa vänsterkritiker frågar om Castro omintetgjorde de socialistiska friheterna eller inte — som de formulerades av Marx och Lenin — samtidigt med de borgerliga formerna.

Sådana argument förringar klasskampens betydelse och undviker ofta frågan om de valmöjligheter revolutionens ledare hade. De ser makten som en fråga om möjligheter, inte som en fråga om begränsningar. Kan en revolutionär ledning garantera en nations och revolutions överlevnad utan sovjetisk hjälp? Finns det ett realistiskt scenario där USA skulle tillåta revolutioner att utvecklas i Karibiska havet eller Centralamerika? Skulle ett konsortium av europeiska socialdemokrater kunna ge det ekonomiska stöd och den professionella expertis som en revolution behöver för att ge den större valmöjligheter? Detta är frågor som de som innehar makten måste ta ställning till. För att revolutionärerna ska kunna revidera sin leninism, modifiera sin syn på den internationella klasskampen, för att verkligen göra en revolution som inte direkt hamnar i konflikten mellan öst—väst måste alternativa vägar för utveckling göras tillgängliga.

De som förfäktar teorin om förräderi tar inte upp dessa frågor. Inte heller analyserar de vad som är utmärkande för en stat i tredje världen som befinner sig i övergångssta- diet mellan kolonialt och postkolonialt beroende.

Szulc gallrar bort det historiskt nödvändiga

Szulc, som gallrade allt detta historiska material om den kubanska revolutionens tidiga år, tar inte upp de frågor som huvudpersonen i hans bok, Fidel, var tvungen att lösa. När en gång det politiska beroendet skapats, hur ska sedan den process för att återuppbygga nationen se ut som är ekonomiskt genomförbar i ett marknadssystem i världen som domineras av USA. Och detta samtidigt som landets egna tillgångar ska omfördelas för att löften om social rättvisa ska uppfyllas?

Den kubanska kapitalismen var både underutvecklad, i den mening att den inte kunde använda sig av modern teknologi, och inte heller frigöra sig från USA-bojorna, enligt James O'Connor. Och den var också överutvecklad på ett sätt därför att den hade utnyttjat alla investeringsmöjligheterna på ön och rationaliserat öns ekonomi så att den hade anpassats till ett permanent beroende av USA.

När så Szulc och Peter Bourne skriver om Fidel Castros pappa, som var en jordägare med en halvstor egendom, en sk colono, tar de inte med i bilden att Angel Castros personliga sockerkvot bestämdes av colonos förening. Den hade upprättat en överenskommelse med de stora och små sockerodlarna, som i sin tur hade auktoriserats av den kubanska lagstiftande församlingen och av presidenten. Men detta hade inte kunnat ske förrän USAs kongress hade beslutat om Kubas årliga sockerkvot. Andra sektorer av Kubas jordbruk rationaliserades också för att varje kvarleva från Adam Smiths osynliga hand skulle utplånas, därför att den utomståendes synliga hand, Förenta staternas, bestämde valmöjligheterna för det kubanska kapitalet. Beroendets politiska ekonomi gjorde det omöjligt för kubaner att investera i produktiva företag som skulle kunna tävla med importvaror från USA.

Kubas beroende av USA

Poängen som Szulc missar när han tar upp frågor om var-

för Kubas historia utvecklats på det ena eller andra sättet, är att för att kubanerna skulle kunna återta sin plats i historien med något som liknade en nationell identitet kunde de inte fortsätta att stå i samma förhållande till USA. En kuban kunde t ex inte investera i en gröda som skulle konkurrera med import från USA av rädsla för USAs kongress eller för att någon mäktig senator i södern skulle straffa Kuba när det blev tid att bestämma sockerkvoterna.

Sockret gav heller inget överskottskapital därför att kvoterna sattes på ett artificiellt sätt och om kubanerna sålde "för mycket" på den internationella marknaden skulle de båda pressa ned priset och göra de nordamerikanska odlarna arga som också måste sälja på den marknaden. Därför investerade kubanerna i icke-produktiva sektorer som fastighetsmarknaden och i turistnäringen. Detta var inte en väg som ledde till en frisk ekonomi, och för framtida kubanska generationer innebar den att de antingen skulle få arbeta som sockerhuggare eller tjänare. Det var den situationen som rådde när Fidels styrkor triumferande marscherade in i Havanna den 2 januari 1959. En beroende turistekonomi, med påfyllning från spel, där det rådde ett starkt inflytande från maffian, skulle lämna starka spår i samhället. Havanna var inte bara 1958 den största marknaden för Cadillacs, utan också den västra hemisfärens huvudstad för sex och aborter. Det är inte så underligt att många amerikaner kommer ihåg den gamla goda tiden "då kubanerna var lyckliga och sorglösa".

Vilka alternativ finns?

Vad fanns det för seriös modell vid den tiden som kunde föra ett beroende land bort från dekadens och beroende? Vilka utvecklingsvägar fanns det för de verkliga revolutionärerna som kämpade för både nationellt oberoende och en ekonomisk omvandling båda lika väsentliga för varandra? Dessa frågor skulle Fidel ha mött oberoende av vilken individ eller vilken grupp som framgångsrikt lett revolutionen i Kuba. Vänsterkritikerna såsom K S Karol och Carlos Franqui ger inte några alternativ i sina böcker om Kuba. De ger inga svar på frågorna om hur Kuba skulle kunna garantera en tillförsel av olja och vapen, inte heller tar de upp de största problemen som uppstår vid uppbygget av en nation: Vem erbjuder alternativa utbildningssystem, fullständiga med lärarutbildning, som är klara för export och där det redan finns läroböcker? Vem vill ge en ny nation en kapitalinsats för att möjliggöra en frigörelse från USAs band utan att falla i öst-snaran?

Kina, som Kuba helt kort flirtade med efter att ha blivit desillusionerat i samband med raketkrisen 1962, visade sig vara opålitlig och ville bestämma långt mer än Sovjetunionen. De europeiska socialdemokratiska ledarna blev fångar hos de egna centralbankerna, ofta omedelbart efter en valseger och har inte agerat tillsammans för att hjälpa revolutionärer eller ens reformister i tredje världen. 1980 misslyckades de att bistå Michael Manley, medlem av Socialistinternationalen, när ett litet bistånd skulle kunna ha hjälpt honom att vinna valet i Jamaica. Allende lyckades inte heller få några alternativa fonder till hjälp att genomföra ett experiment i chilensk demokratisk socialism.

Förenta staterna har stått som en vredgad jätte över Kuba, precis som landet gör idag mot Nicaragua eller varje annat land som hotar att undandra sitt territorium och sin arbetskraft från den zon där tillträdet är fritt och som USA har kontrollerat under nästan ett århundrade.

Detta är den verklighet som tredje världens revolutionärer möter när de erövrar makten i det egna landet. Med andra ord går det inte att tala om revolution utan att samtidigt tala om kontrarevolution. Trots detta har kritikerna givit mycket lite för de politiska ledarna att ta fasta på.

Detta är en parodi på böcker som den Szulc skrivit, vilken hela tiden understryker Fidels helt överväldigande personlighet, och som därigenom förstör upp varje rörelse han gör till något som är avgörande för utvecklingen i Kuba. Han erkänner att USAs politik mot Kuba varit illa övervägd, men trots det lyckas han ändå inte förstå att USAs oerhörda makt kanske har haft större påverkan på Fidels personlighet och därigenom den kubanska politiken, än personens inneboende egenskaper har.

USA har givit den kubanska historien en ansenlig del av sin politiska kultur genom själva sin makt och aggressivitet. För vad än Sovjetunionen kan ha inneburit för det kubanska samhället, har landet inte satt in trupper för att

ockupera Kuba, inte heller profiterat på landets arbetskraft och tillgångar. USA gör fortfarande anspråk på flera miljarder dollar som USA anser att kubanska företag är skyldiga. Om Fidel skulle beordra sovjetmedborgarna att lämna Kuba i morgon skulle de inte ställa några sådana krav, eftersom de inte äger en tum av kubanskt territorium eller några företag i Kuba.

För att kunna förstå revolutioner i tredje världen måste man börja med att se till hur den materiella verkligheten ter sig, på samma sätt som revolutionär ideologi grundar sig på materialism. De gamla koloniserarna har fått fram skickliga författare som för fram vad som tycks vara rimliga, förnuftiga, humanitära argument mot belägrade revolutioner i tredje världen.

Hur ska vi då bedöma historiska processer som pågår? Vilket kriterium ska användas för den kubanska revolutionen, som kan göra det möjligt för oss att bedöma om den är en framgång eller ett misslyckande? Hur ska vi behandla friheter som inte bara är "borgerliga" utan också värnas om i den marxistiska litteraturen?

Saul Landau

Översättning: Susanne af Geijerstam

Che Guevaras minne

**För 20 år sedan tillfångatog
den bolivianska och nordamerikanska
militären Ernesto Che Guevara, "den amerikanska
kontinentens kommandant", och torterade och mördade
honom. Jan Näzell berättar i ett brev om några minnesdagar
för Che i Bolivia, som han nyligen deltagit i
tillsammans med andra utländska
gäster och bolivianer.**

Den 7 oktober samlas mötesdeltagarna i Vallegrande. Det är första gången som en minneshögtid genomförs på plats. Det var i detta samhälle som den mördade Che Guevara förevisades världspressen 8 oktober 1967. Man hade lagt upp honom på en av sjukhustvätteriets stora tvättbänkar inför fotofernas lystna ögon.

Initiativ till sammankomsten har tagits av OCLAE (Organizacion Latinoamericana de Estudiantes) som har sitt säte i Havana. Medarrangör är UIE (Union Internacional de Estudiantes) med huvudkontor i Prag och CUB (Confederacion Universitaria de Bolivia). Detaljplaneringen i Bolivia sköts av en kommitté med deltagare från politiska partier, press, Kom-

mittén för familjemedlemmar till försvunna, bolivianska LO m fl.

I huvudparollerna för högtiden framhålls:

- den proletära internationalismen,
- det latinamerikanska tänkesättet hos Simon Bolivar, Augusto Cesar Sandino, Ernesto Che Guevara m fl.

På kvällen hålls ett möte på Vallegrandes idrottsstadium. Mötet har karaktären av en folkfest. Lokala förmågor uppträder med sång och musik. Dikter till Ches ära läses och representanter för olika organisationer talar. Inspelningar av tal av Che, Fidel Castro m fl spelas upp. Omkring 500 personer har samlats till mötet.

Provokationer från myndigheterna

Hur svarade myndigheterna i "det borgerligt demokratiska" Bolivia på denna sammankomst?

Ordföranden i kongressens försvarskommision och en representant för ADN, ett av de två regeringspartierna, hotade deltagarna offentligt med att säga:

"Till fosterlandsförrädarna vill jag säga att vi ska möta dem och tillintetgöra dem . . . den 7 eller 8 oktober ska vi ge dem ett varmt mottagande, om möjligt med kulor."

Detta uttalande publicerades i landets alla dagstidningar.

På kvällen 6 oktober går polisen runt till

hotellen i Vallegrande för att meddela att alla nyanlända bolivianer måste registreras med namn och id-nummer. Alla utlänningar måste visa sina pass hos polisen.

Självt blir jag stoppad utanför hotellparken av en civilklädd polis som hänvisar mig till polisstationen. Där behåller det högste polisbefälet mitt pass i över tre timmar.

Från morgonen 7 oktober till efter midnatt cirkulerade en stor röd bil med svarta vindrutor runt på alla gator och torg. Bilen saknar märkesbeteckning och nummerplåt. Från bilen filmades alla förbipassande. En man ur denna bil filmar även deltagarna i kvällens stora möte.

Minnesmessa i La Higuera

På morgonen den 8 oktober samlas alla deltagare för att på lastbilar, i bussar och jeepar åka 50 km mot La Higuera. Rödsvarta flaggor blandade med olika organisationsflaggor vajar från fordonen. Stämningen är på topp. När bilfärden är över påbörjar vi en rask marsch de sista 16 km. Av de 350–400 deltagarna är flertalet ungdomar från Bolivia.

Vi kommer fram till La Higuera, byn där Che mördades, och mottages med öppna armar av byns invånare. Mångas ögon fylls av tårar när byborna trots sina knappa resurser serverar saft och vatten till alla som vill ha.

Det var till denna by som militären förde Che sedan han skadats och tagits till-

fånga. Här placerades han i skolan för förhör och tortyr. Sedan mördades han kallblodigt utan att ha sagt något.

Militären försöker utplåna historien

Byborna berättar att några år efter mordet kom militären tillbaka för att riva skolan för att på så sätt utplåna historien. Vi ser ruinerna. Den del av skolan, där Che satt fängslad, har byborna återuppbyggt. Den används som en enkel hälsovårdsmottagning.

Själva mötet börjar med en katolsk mässa ute i det fria. Mässan hålls av en präst från trakten. Han talar om de fattiga, om Che och om gerillakamp och uppror. Hela tiden drar han paralleller mellan texter i bibeln och dagens verklighet.

Efter bara några minuter dyker ett flygplan modell Cessna upp vid horisonten. Efter några cirkelrörelser över byn gör planet provocerande dykningar mot publiken. Dykningarna tätt över de samlades huvuden upprepas flera gånger innan planet försvinner igen.

Under tiden muras en byst av Che upp mitt på torget. Höjdpunkten för hela högtiden blir när bysten avtäckts. Den visar en kraftfull Che Guevara.

Flera tal hålls och en fackföreningsrepresentant för gruvarbetarna i Bolivia poängterar att Che alltid kämpat för enigheten, och att vi nu "måste ena oss för befrielsen av Latinamerika och Bolivia".

Mötet avslutas med att man skänker ett

Foto: TRICONTINENTAL

Ernesto "Che" Guevara

skrivblock, penna, suddgummi och en leksak till varje barn i byn. Därefter börjar marschen tillbaka som nu känns bra mycket jobbigare. Men alla är tillfredsställda med att ha fått delta i en värdig hyllning av *El Comandante Heroico*.

Jan Näzell

Foto: TRICONTINENTAL

Che Guevaras högkvarter i Bolivia.

Argentina efter diktaturen

Kvinnornas kurage visar vägen

Över 30 000 personer försvann under diktaturens år i Argentina. Många var ungdomar och deras föräldrar kräver att få veta vad som hänt deras barn. Genom demonstrationer på Plaza de Mayo i huvudstaden Buenos Aires har mödrar till försvunna väckt omvärldens uppmärksamhet på denna skamfläck i Argentinas historia. Vi återger här ett kapitel ur boken "En levnadshistoria" som skildrar hur två föräldrar söker efter sin son.

De galna mödrarna på Plaza de Mayo i Buenos Aires demonstrerar fortfarande varje vecka. De vet att barnen som fördes bort av militären under diktaturen med all säkerhet är döda. Men de tänker inte acceptera deras död så länge det inte finns några ansvariga mördare. Nyligen var mödrarnas ordförande Hebe de Bonafini i Sverige för att väcka opinion mot president Alfonsins amnestilagrar.

— Amnestilagarna innebär att det är tillåtet att mörda i Argentina, men inte att stjäla småsaker, säger Hebe de Bonafini. Det är ett brott mot internationella överenskommelser och en utmaning mot en bred opinion i Argentina.

Hebe de Bonafini har ingen hög tanke om president Alfonsin. Han har alltid varit nära militären, säger hon.

Amnestilagarna innebär att de som är skyldiga till att ca 30 000 personer "försvann" nu går fria. Mödrarnas vägran att dra ett streck över det förflutna gör dem mycket obekväma för etablissemanget. Så många var ju inblandade eller gav tiggande sitt samtycke. Domarna som tvåd-

de sina händer, läkarna som skrev ut falska dödsattester, olika myndighetspersoner som förde anhöriga bakom ljuset.

Hebe de Bonafini tillbakavisar bestämt att försvinnandena skulle vara inslag i ett inbördeskrig, något som ofta påstås från borgerligt håll. Hon accepterar inte heller uttrycket "det smutsiga kriget".

— Vad är det för ett krig när människor förs bort bakbundna under hugg och slag och utsätts för den mest fruktansvärda tortyr? Våra barn hade inga vapen. De väpnade styrkorna ockuperade vårt land och förvandlade det till ett koncentrationsläger.

Hebes två söner är bland de 30 000 försvunna. I den nytkomna mycket väl-skrivna boken "En levnadshistoria" beskriver hon de lyckliga åren när barnen var små, försvinnandet, hennes gränslösa förtvivlan och sökandet efter barnen, kampen med de andra mödrarna. Det är en fruktansvärd men samtidigt hoppfull bok. Hoppfull därför att mödrarna trots sin förtvivlan inte blir lamslagna utan gör motstånd, upplever gemenskap, styrka

och får nya kunskaper mitt i vanvettet.

— Frågan om folkmordet har delat det argentinska samhället: på den ena sidan står de som kräver rättvisa, på den andra förtryckarna och de som, omedvetet eller ej, tjänar dessa.

— Mödrarnas civilkurage visar oss en väg som varken är bekväm eller enkel att gå — den är värdig. Och livet har ingen mening utan värdighet, utan rättvisa, frihet och kärlek. Mödrarna har lärt oss att leva är att kämpa.

Det skriver Andres de Toma i förordet till den svenska upplagan som ges ut av Argentinsk-Svenska Associationen, A.S.A. Boken kan beställas från A.S.A., Box 440, 175 25 Järfälla. Överskottet går till den verksamhet som bedrivs av mödrarna på Plaza de Mayo.

Det följande utdraget beskriver äldste sonen Jorges försvinnande. Hebe, hennes man Toto och andre sonen Raúl inleder sitt fruktlösa sökande.

Eva Berlin

Infanterigardister arresterar en man som deltagit i ett möte på Plaza de Mayo i Buenos Aires.

”FEM BILAR BROMSAR IN vid dörren: gröna, röda, en vit Torino, i bakrutan syns skjutvapen, bilarna är fulla av snutar, fyra man per bil, de verkar vara hundra. Det är så varmt klockan tio på förmiddagen att grannarna sitter utanför sina hus och njuter av den sista morgonsvalkan, när bilarna dyker upp på tjutande däck, sånt där är de där väldigt förtjusta i, mycket svängar och häftiga inbromsningar. De föser in grannarna i huset och avfyrar några skott mot låset i dörren; det finns ingen därinne och de beslutar sig för att vänta. De har inte bråttom. De knäpper på radion, sätter sig och lägger upp fötterna på bordet. Han kommer hem vid middagstid för att äta lunch och sedan ge sig av till Dique. De fem bilarna utanför huset lägger han inte särskilt märke till, han inser inte att han borde vända och springa därifrån. Tvärtom, han går och tänker på morbror när han öppnar dörren. I det ögonblicket får han det första slaget, med en bösskolv. Han reser sig: smärtan i nacken är lika stor som överraskningen. Han ser på dem, de är fler än tio, de har slagit sönder en del möbler. Just när han ser att de är civilklädda faller det andra slaget och därpå det tredje, sedan urskiljer han bara ett enda, monotont och oupphörligt, slag. En grannkvinna hör skriken och sätter på sin radio för att de inte ska förstå att hon hört något. Slagen fortsätter och så öppnas dörren. Grannarna ser inte ut genom sina fönster.

Maria Elena är klar med sina lektioner klockan sju på kvällen. Hon köper något att äta i livsmedelsaffären och så går hon hem. Hon upptäcker genast den förstörda dörren, men hon stiger in. Hon står inför katastrofen: sönderslagna möbler, krukväxter som kastats i väggen, sönderrivna böcker som slängts omkring överallt, bitar av keramik, och ovanpå alltsammans, som det största tecknet på deras motbjudande makt, uppsatsen om laserstrålen sliten i bitar. Maria Elena släpper matpaketet och letar efter Jorge, fast hon vet att han inte är där. Hon ger sig iväg igen, för att hämta mig, vi går till universitetet och sedan hem till en vän. 'Jag vet inte om de bara gjorde sitt nedslag eller om de tog honom med sig', säger hon. Hon är förtvivlad. Klockan är tolv på natten och det finns ingen att fråga: vem ger sig dit för att fråga grannarna? Männan kanske har kommit tillbaka. Till slut fick vi tag i telefonnumret till butiksägaren på hörnet, det är en bra karl. Fem på morgonen får vi svar och mannen säger att 'ja, de förde ut honom medvetlös, de slängde in honom i Torinon som en säck'. Vi lägger på. Nu vet vi, men det får oss inte att må bättre. Vi måste berätta för mamma.

— Ta det lugnt, Raúl! skriker jag. Jag förstår ingenting, min reaktion är omedelbar. — Naturligtvis är det något misstag. Varför skulle de använda fem bilar, när han inte har gjort något? Det där med fångarna är det enda. Vi måste hitta honom, klara ut misstaget, så att de släpper honom.

— Men fattar du inte, mamma! De har fört bort honom!

R AUL SKRIKER OCH TOTO vaknar. Allt är kaotiskt, nu hämtar min son en väska, lägger ned lite kläder och säger att han ska bo några dagar hos en god vän, om de skulle komma till huset i City Bell: "Men varför måste du gömma dig när du inte har gjort något?!" Toto klär på sig, säger att han måste ut och leta efter Jorge, att ingen tid får gå förlorad: "Vi måste hitta honom och klara upp saken helt enkelt, så släpper de honom. Vad väntar du på? Klä på dig nu!" säger Humberto, och först då kommer vi att tänka på flickan. "Alejandra, vill du hem till mormor och morfar eller kommer du med oss?" frågar vi och hon placerar sin elvaåriga kropp i den gamla Chevroleten.

Bilen startar, klockan är nästan tio på förmiddagen. Men vart ska vi åka? Det är bara några kvarter till åttonde polisdistriktets station. Toto säger åt mig att vara tyst därför att jag kan göra bort mig och så talar han med polisofficeren:

— De förde bort honom från hans hem, civilklädda poliser.

— Hur vet ni då att det var poliser, señor?

— De hade vapen och de gömde sig inte, grannarna säger att de kom från polisen . . .

— Vill ni göra en anmälan eller veta om pojken hålls fångslad?

Toto upprepar: — Vi vill klara ut det här, eftersom det tydligen har begåtts ett misstag . . . Officeren är vänlig och artig som en prinsessa, men efter att ha underhållit oss med dubbelbottnade frågor i över en timme kommer han

Kidnapping

III.: JOSE LIARD

på att vi bör vända oss till femte polisdistriktet. Vi är skrämnda och nedslagna av detta första nederlag, vi känner oss löjliga och vi far till femte. Alejandra sitter därbak, tyst med sin docka. Den nye kommissarien är tjock och har röda händer. Han säger sig beklaga att vi fått felaktiga upplysningar, ”men om ni bor i City Bell, och även om er son fördes bort från en annan plats, så måste ni göra er anmälan i City Bell, på åttonde distriktet. Hur gärna vi än skulle vilja så kan vi inte göra någonting för er här. Var snäll och lugna er litegrann, señora.” Vi återvänder till åttonde polisdistriktets station, de upprepar att vi måste åka till femte. Allt är en infernalisk röra och vi är något de leker med. Men fortfarande tror vi inte att de ljuger. ”Men varför skulle de ljuga, Hebe. De är dumma i huvudet, ingenting annat, de känner inte till reglerna. Var lugn, nu åker vi till advokaten.” Advokaten är bror till min svärdotter, Maria Elena, hon hade sagt att han borde veta. Raúl hade flera gånger sagt, att ”det där papperet, det som heter *habeas corpus**; det är det första ni måste göra, mamma, men vem vet hur man gör ett sånt?”

MARIA ELENAS BROR tar emot oss hemma hos sig. Han har fått veta vad som hänt Jorge, och han är rädd. Han slås av panik vid tanken på vad som kan hända den övriga familjen. Han vet, känner mycket väl till hur man upprättar en *habeas corpus*, men han vill inte göra det. ”Förlåt mig”, säger han gång på gång, ”jag kan inte, jag är rädd. Det här är ju vansinne!” ”Jamen för fan, förklara då åtminstone för mig hur man gör, så skriver jag den själv!” Jag har aldrig tidigare sett Humberto på det här viset. Han lyssnar på de knappa förklaringarna från advokaten, som inte vill att vi ska stanna en minut längre än absolut nödvändigt. Vi stänger dörren efter oss, hårt. Vad är det som pågår? Har världen blivit galen eller lever vi i ett helvete utan att ha märkt det?

Fortfarande finns det något vi kan göra. Vi kommer plötsligt ihåg en avlägsen släkting som är underofficer och bor i Castelar. Resan dit och värmen bedövar oss, vi är en trasboll på vägen, asfalten kastar solreflexer i våra ögon, den tycks ha förvandlats till gummi under Chevroletens hjul. Alejandra sitter i baksätet, hon säger att hon inte är hungrig fast klockan är över tre.

— Varför ska vi göra den där *habeas corpus*, när Jorge ändå säkert dyker upp imorgon? Allt kommer att ordna sig och han kommer tillbaka. Toto, jag är säker på det. Det kommer i tidningarna och så får mamma reda på det . . .

— Vi måste göra det därför att Raúl har sagt det.

Vi fortsätter. Några tunga droppar börjar falla. De svalkar inte, tvärtom — den evighetslånga och kvävande eftermiddagen hettas upp ännu mer. När vi till slut är framme, börjar det regna ordentligt. Mannen, som vi inte har träffat på några år, tar emot oss vänligt, han frågar hur familjen mår. Alejandra lyssnar, hon tittar på polisen med sina stora, mörka ögon och frågar efter sin bror, mycket allvarsam, som om hon vore vuxen.

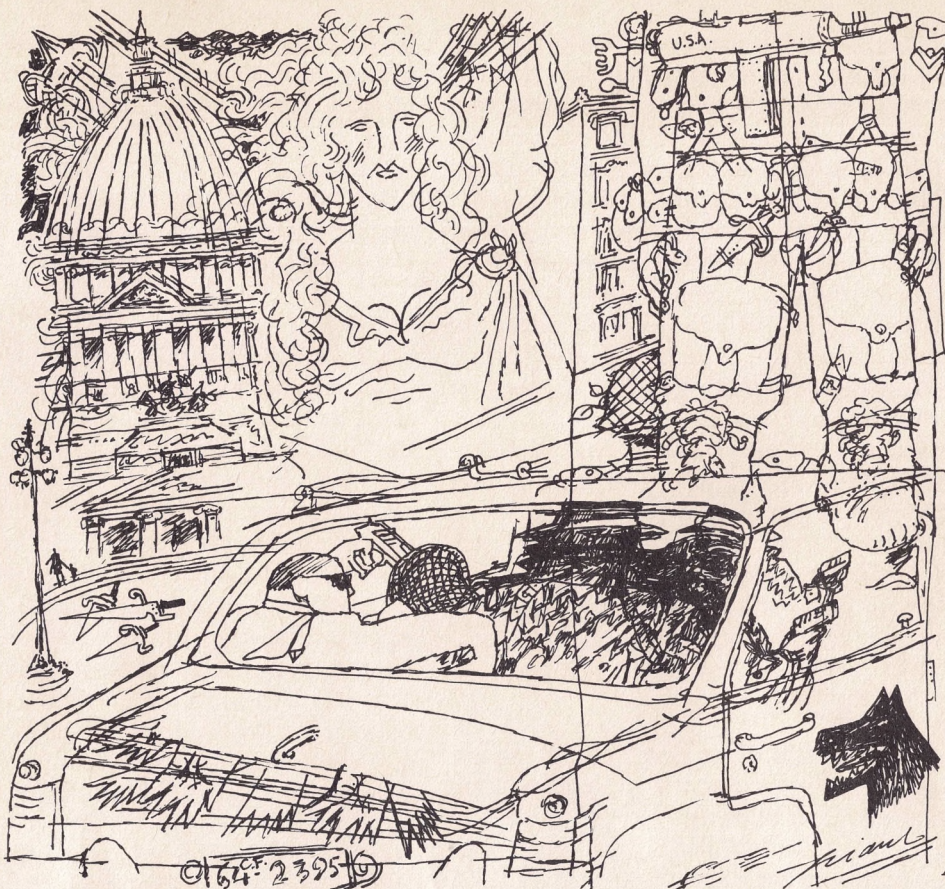
— Jaha, säger polisen till slut. Det är tydligt att det hand-

lar om armén, polisen eller gemensamma styrkor. Ni kan glömma det där med en kidnappning. Det här är officiellt, men det går inte att få reda på något, för om vi börjar fråga så för de bort oss också.

Innan vi ger oss av igen säger han, att *habeas corpus* inte tjänar mycket till, det är en formalitet som är till mest för familjen, ”för att man ska lugna sig, men bry er inte om det. Det bästa i ett sådant här fall är att vänta.”

VI AVBÖJER HANS INBJUDAN att äta, köper bul-lar i ett bageri och sätter oss i bilen igen. Vi tänker, slitna mellan den här bedövningskänslan och den maktlösa förtvivlan som börjar göra sig känd: vi får inte låta oss kvä-sas. Nu får vi inte tänka på Jorge, på att de kanske håller på att sparka honom sönder och samman i någon fängelsecell, utan på vad vi måste ta oss till. Det är nödvändigt att vi koncentrerar oss benhårt. Det duggregnar och vi åker långsamt på den hala asfalten. Därbak Alejandra, som nu är helt kraftlös och gråter tyst. Jag vet att jag borde försöka trösta henne, förklara det oförklarliga: mitt huvud spränger av koncentrationen, av sökandet efter namn på personer som skulle kunna bidra med något spår, samtidigt som jag, mot min vilja och trots våldsamt ansträngning för att undvika det, inom mig ser de första bilderna av Jorge. Jag tänker på María Elena som för ett par veckor sedan väntade barn. När hon förlorade det slog det henne inte att något värre skulle kunna hända. Hon kunde inte föreställa sig den här förlusten! Men vilken förlust tänkte jag på, när vi ju höll på att leta, det handlade bara om att klargöra vissa saker för att Jorge skulle vara hemma igen imorgon dag . . .

Det har gått över en halvtimme sedan vi lämnade Castelar, mina ögon urskiljer skylten där det står hur många kilometer det är till Luján, men det säger mig ingenting. Jag fortsätter att tänka, vilka kan vi räkna med, vem känner vi som kan hjälpa? Alejandra har slutat sjunga, nu sitter hon och drar säkerhetsspärren i dörren upp och ned. Vi har kommit fram till avenyn, himlen är så mörk att gatlyk-torna har tänts. Humberto parkerar bilen i ett hörn av tor-get, katedralen är öppen. ”Vi måste sätta ihop det där papperet!” säger han när han stiger ur bilen. Vi går alla tre direkt in i kyrkan. ”Vi måste få ihop det där förbaskade papperet, som Raúl sa!” Man håller på att förbereda en gudstjänst, vi sätter oss och betraktar byggnadens flyglar med tomma ögon. Jag tycker inte vi ska byr oss om det, det kommer att ta för lång tid att skriva papperet och lämna in det, helt enkelt att sätta igång hela den infernaliska argentinska byråkratin, längre tid än att leta rätt på vår son och få hem honom: ”Det handlar bara om att klargöra alltsammans!” Vi går tillbaka till bilen. Duggregnet har förvandlats till ett kraftigt oväder. ”Jag fattar inte varför vi åkte till Luján, vad skulle vi här att göra?” Vi vevar upp bilfönstren och det blir kvävande varmt. Humberto svarar, att vi åkt hit för att göra det där papperet. ”Men det måste ju lämnas in i La Plata!” ”Jaja”, säger Humberto och avgör att *habeas corpus* ska lämnas in även om jag är emot det. Jag fortsätter att undra över varför vi kommit till Luján, varför vi fortsätter istället för att vända om. Mitt huvud är tomt.

Argentina 1977

Toto upprepar att papperet måste skrivas, och det finns inga pappershandlare öppna i Luján en lördagskväll klockan sju. "Vänta!" säger jag och tar papperet bullarna var inslagna i, gnuggar lite på fettfläckarna och tänker på mamma när hon gjorde skrivböcker åt mig. Den bilden ersätts dock brutalt av en där Jorge kastas in i en bil. Jag säger, att det är viktigt, vi måste skriva det här papperet. Maria Elena sa att de måste ta emot det hur det än ser ut. I handskfacket hittar jag en liten trubbig blyertspenna. Toto börjar inse det fruktansvärda, som om han vaknade upp ur en mardröm för att hamna mitt i en annan: María Elena har förlorat sitt barn, Negro håller på att dö, vi vet inte var Jorge är, kanske betraktar han samma regn från någon cell. Sätt igång då! skriker jag. Börja diktera! Toto gör en ansträngning för att minnas det Bugnone, advokaten, sagt. Ett av fönstren i bilen går inte att stänga ordentligt, vatten strömmar nedför rutan och blöter ned min arm. Jag skriver:

Sr Humberto Bonafini, med bostadsadress 531a gatan, No 1450 de Tolosa, leg.nr.5.108.258, lägger härmed in habeas corpus rörande sin son, Jorge Omar Bonafini, 26 år, lärare vid naturvetenskapliga fakulteten, som försvann från sin bostad 56/24, tisdagen den 8:e innevarande månad.

VI MÅSTE HEM. Alejandra sover i baksätet, med dockan i famnen. Jag tänker att vi inte är kloka som tog henne med: varför tar vi med henne in i detta helvete,

när hon knappt fyllt elva än, och jag fortsätter att tänka på om Jorge kommer tillbaka. Toto stannar bilen. Han vägrar att köra tillbaka till La Plata vid den här tiden, med regn och misslyckanden som enda resultat. "Jag kan inte fortsätta, jag kan inte fortsätta." Vi bestämmer oss för att sova över i Luján, lägger ihop de pengar vi har, den ena slanten på den andra, och till slut har vi så det räcker till det billigaste hotellet i stan. Vi snubblar mot sängen, tröttheten gör att vi inte ens tänder ljuset. Hur många timmar, eller dagar, har vi farit omkring och knackat på dörrar? Vi somnar med kläderna på, och sömnen är djup men kort, som om någon slagit omkull oss. Oljudet från lastbilarna, som startar alla samtidigt, och en intensiv klåda på benen, väcker oss. Vi betalar och ger oss iväg.

Våra pengar räcker till bensin och två frukostar, inte till salva: alla tre har fullt av bett på kroppen, det där lilla äckliga hotellet var fullt av loppor. Vi fortsätter i tystnad, var och en försjunken i tankar på "vad mer kan göras, vem kan hjälpa, det måste finnas någon". Vi måste fortsätta leta om det så är på sjukhusen.

HUR ÅTERVÄNDER MAN med tomma händer, maktlösare än förut, med nya frågor? Huset var tomt: Raúl väntade någonstans på att någon skulle svara i vår telefon, och vi höll oss hemma några timmar. Kanske skulle vi lyfta luren och få höra goda nyheter! Hoppet sjönk i takt med att timmarna gick. "Vi måste till Dique och prata med dina föräldrar, Hebe. Någon måste tala om det för dem." Toto hade tagit ledigt från YPF för att vi skulle kun-

na fortsätta vårt sökande. (De hade tittat underligt på honom. Kanske kände de redan till de där hårdingarna i diket?) Än en gång alla tre i Chevroleten, nu på väg in i en ny mardröm. Samtalet med mina föräldrar innebar samtidigt ett fruktansvärt medgivande: lösningen fanns inte nära till hands, vi kunde inte fortsätta att dölja frånvaron av det barnbarn som brukade hälsa på dem så ofta. Hettan var outhärdlig medan vi snabbt gick igenom vilken taktik vi skulle använda för att så gott det gick mildra de nyheter vi tvingades komma med. Taktiken rasade när vi stod öga mot öga med det gamla paret, de två som väntade på ålderdomen för att kunna njuta sina sista år i ro och stillhet, de log ett leende som stelnade i en grimas. Mamma skrek och pappa försökte försvara sig och föredrog att tro att det rörde sig om ett dåligt skämt. För trots att jag ville mildra stöten föll orden grymt och naket, på ett nästan vidrigt brutalt sätt:

— Mamma, lyssna på mig, Negro kommer inte att bli frisk mer, du måste inse det, han har en obotlig cancer, den växer överallt, ända in i hjärnan. Han dör för oss, du måste förstå det! Han får ingen behandling längre, bara morfin, han lever av pur envishet, läkarna begriper inte hur . . . Och ditt hjärtebarnbarn finns inte heller hos oss, de har fört bort honom. De gick in i huset, förstörde hans arbete om laserstrålen, slog honom medvetlös och slängde in honom i en bil. Det var polisen som tog honom, men han är inte i fängelse, ingen vet var han är, ingen får träffa honom, han är inte införd i något register, han har inte fångdräkt eller fångnummer, de kan göra vad de vill med honom, ingen får reda på det. Vi måste leta efter honom.

Brutaliteten får dem ändå att reagera: Vad talar du om? Vad har mitt barnbarn gjort, tala om det! ”Han har inte gjort något mamma, han kämpade för att andra som han skulle släppas från det ställe där han är nu, jag svär, mamma, det är inget mystiskt med det.”

FÖRVIRRINGEN GÖR ATT VI på nytt, gång efter annan, söker upp andra för att be om hjälp. Scenerna där vi bankar på dörrar, förklarar och möts av klenroghet upprepas många gånger. Vi vet inte längre vilka vi är, vi agerar själlösa maskiner utan medvetande, förda framåt av en underlig energi, som tar oss till ett otal domstolar, präster och ämbetsrum där domare fräckt svarar att de ingenting vet eller kan göra.

Nio dagar efter Jorges arrestering — där fanns den första förvirringen, skulle vi kalla det arrestering eller kidnappning? — är vi på sjukhuset: Negro har förlorat medvetandet och yrar. Han dör. Det är den 17 januari 1977. Två dagar efter det att Jorges *habeas corpus* publicerats i *El Día* står Walmer Herbert Pastors dödsannons i tidningen. Gamlingarna härdar ut trots sin ovana vid den här sortens kraftansamling. Raúl står inte ut med att vara instängd och håller oss sällskap under vakan. Jag säger att han inte ska byr sig om det, men han insisterar. ”Mamma, jag behöver dig också.”

Efter begravningen följer han med oss hem, med sin väska full av smutskläder. Han har missat några föreläs-

ningar på universitetet och ett par dagar på arbetet. Den 18 februari är vi tillsammans allihop i city Bell; trots rädslan och tröttheten känner vi oss starkare med Raúl hemma.

Även om det just nu verkar omöjligt, måste vi börja leva igen. Jag känner mig yr och illamående men jag tvättar min sons kläder. Jag lagar middag, vi äter i tystnad, men ändå lite tryggare. Vi går till sängs. Imorgon är en nya dag.

*

Jag har inga klara minnen från den där tiden, kan inte utskilja vad jag gjorde dag för dag under den där oändliga veckan. Jag har en känsla av att vi inte ens sov, vi steg i och ur bilen hela tiden, vi tänkte på allt och ingenting. Så många gånger som jag har berättat om just den tiden, och samtidigt känns det som om jag aldrig nämnt den. Jag menar, varje gång jag försöker gå tillbaka till de enskilda händelserna och tidpunkterna får jag bara fram denna skrämmande uppräknings, de slutna ansiktena som insinuerar en framtida förlust av någon av mina nära vänner, frågorna utan svar, den misstänksamhet som riktas mer mot min son än mot polisen, och den förbjudna mardröm i vilken jag föreställer mig Jorge just i den stunden, hans liv i en hemlig cell, min son förvandlad till ett stycke kött.

VAKNA, VAKNA, SNÄLLA! Det var några minuter kvar tills väckarklockan skulle ringa och Humberto klamrade sig fast vid det sista ögonblicket av vila.

— Inatt kom jag ihåg någon. Russo, minns du Russo, domaren, pappan till den där flickan som hade sällskap med Jorge en tid, vi har träffat honom ett par gånger i skolan. Han kan nog hjälpa oss.

Raúl tyckte det lät som en bra idé, han sa att det inte skulle vara något problem att få tag i adressen och började ringa runt. Nio på morgonen hade vi fått reda på det vi ville och jag tog bussen till domarens kontor. Hans sekreterare lät mig vänta ett bra tag innan hon öppnade den tunga trädörren.

— Russo, hur står det till? sa jag i ett försök att understryka vår bekantskap. — Minns ni mig, jag är Bonafini, från skolan. Er dotter och min son . . .

— Jag har lite svårt att placera er, det är så längesedan. Är Daniel er son?

— Nej, nej. Det är Jorge, Jorge Bonafini, som brukade sitta och läsa hemma hos er. Han fortsatte att studera fysik sedan.

— Mycket vagt, mycket vagt, sa domaren som inte mindes min son, fast denne haft sällskap med hans dotter och han brukat bevaka henne nästan fanatiskt. Domaren kunde omöjligt vara okunnig om händelserna på universitetet, dottern måste ha berättat. Men jag tvingades att i detalj, och på nytt, berätta om bortförandet, medan han då och då sköt in ett ”Men så förfärligt!”, för att sedan plötsligt avvisa hela saken genom att, mittemellan misstroghet och ängslan säga: ”Är ni helt säkra på att det var så det gick till?”

— Señor, jag vill bara veta om ni tänker hjälpa oss.

Han sa "ja, hrm, ja egentligen sååå . . .", att det skulle vara som att stoppa huvudet i lejonets käftar och i själva verket fanns det inte så mycket man kunde göra utöver *habeas corpus*.

"Ni ber mig om något som skulle innebära att jag blev inblandad och som inte kommer att rädda er son." Jag pressade honom på ett ställningstagande " . . . annars får ni mig att tro att domarna i mitt land bara är prydnadsföremål".

Jag kände att jag måste slå honom på något sätt, krossa den där lögnaktiga vänligheten med vilken han fick mig att förstå att han inte tänkte lyfta ett finger.

— Säg mig precis hur det är, señor, tänker ni hjälpa mig eller inte, kom inte med bortförklaringar.

Han smålog, som när en läkare ler mot en svårt sjuk patient. "Lugna er", sa han.

Her domare, jag är inte nervklen, jag är arg.

TILL SLUT VALDE HAN att försöka bli av med mig. Han sa, som om han gjorde mig en tjänst, att han kunde skriva ihop en *habeas corpus* och att han skulle fundera på vad mer som kunde göras. "Jag lovar ingenting. Ni måste förstå, jag utsätter hela min familj för fara, för en utomståendes skull", sa han och öppnade trädörrarna för att jag skulle gå. Jag pratade lite till framför sekreteraren; jag behövde ett vittne till hans nekande. Flickan tycktes emellertid inte lyssna. Det kanske inte var första gången.

— En flicka på fakulteten sa att de är i Palermo, i Buenos Aires, ropade María Elena i telefonen. Att det finns en bataljon eller ett regement i Palermo där de har alla fångarna från La Plata.

Kunde det vara sant? Toto hade varit tvungen att gå tillbaka till arbetet på YPF, där de började göra livet surt för honom: misstro, godtyckliga bestraffningar. Jag måste ordna saker och ting på egen hand, för vi behövde Raúl's lön också. Det var jag som gjorde familjelivet möjligt, men jag producerade minst pengar, så det fanns ingen annan utväg. Jag skulle bli tvungen att ta tåget själv och fara till en okänd stad helt ensam. "Och jag har ingen aning om var Palermo ligger ens. På nåt sätt hittar jag väl fram. Om jag ger mig av tidigt . . ."

— Vad gör du för något? frågade Raúl.

— Jag gör i ordning ett knyete med kläder och annat, jag känner på mig att jag kommer att hitta honom idag . . . Jag lägger ned näsdukar om han har fått allergi igen, underkläder, strumpor, lite kakor. Om jag förklarar för polisen så ger de honom säkert sakerna.

Att jag "kände på mig" var ingenting annat än ett uttryck för mina djupaste önsknings, och knytet hade packats och packats om flera gånger redan. I La Plata fanns det ett begränsat antal platser där man kunde göra förfrågningar: femte polisdistriktet, sjunde infanteriet, fängelset Unidad Nueve. "De kan väl inte säga att han inte är där om han är det. Det kan de inte, Raúl. Vi måste få reda på var han är för att det här ska kunna redas upp någon gång. "Palermo, det skulle kunna vara Palermo, även om det

ILL.: JOSE LIARD

"Till slut efter att ha frågat mig fram flera gånger, kom jag fram till Palermo vid halv nio. Första armékåren stod det på valvbågen."

enligt ryktena var en viktig plats för armén. "Kan de verkligen hålla ungdomarna där?" Nu var knytet klart.

JAG TOG TÅGET KLOCKAN SJU, det var fullt av morgontrötta människor. Några män i kostym tittade ut genom fösntret med oseende ögon, de fåtaliga kvinnorna bar på plastkassar. Bland ansiktena kände jag igen ett jag sett förut. Det var en kvinna, lite äldre än jag, med grått hår och mörka ringar under ögonen. Hon drog åt sig blicken när jag tittade på henne. Marsvärmen var fruktansvärd, kläderna klubbade vid kroppen. När vi kom fram till förstaden Constitución såg jag kvinnan gå med snabba steg mot tunnelbaneingången. Plötsligt mindes jag: vi hade råkat på varandra ett par gånger på Femte. Jag tänkte på Queca. Hon skulle ha kunnat göra mig sällskap till Palermo, men jag hade inte ens haft tid att ringa henne.

Till slut, efter att ha frågat mig fram flera gånger, kom jag fram till Palermo vid halv tio. Första armékåren stod det på valvbågen av grå cement ovanför de välbevakade gråa gallergrindarna. Porten öppnades och en tungt beväpnad soldat steg fram för att, tätt inpå mig, ledsaga mig in. Jag visade mina legitimationshandlingar och blev ombedd att vänta. Hela tiden tänkte jag att Jorge kunde finnas där, i den där byggnaden med rektangulära fönster. Så fördes jag av en ny soldat till ett annat rum. "Jag vill tala med den

som har ansvaret här", sa jag. "Naturligtvis, señora, men ni måste vänta en liten stund." Jag svarade, att jag kunde vänta så länge det var nödvändigt. Men varje nytt steg in i byggnaden tog en timme. En prydlig gendarm förde mig till en korridor med galler på båda sidor, därefter till ett kallt kontor utan stolar, så att jag tvingades stå och vänta på att bli hämtad. Klockan var nästan elva. Jag fördes till ett rektangulärt väntrum med två långa träbänkar. Där var jag inte ensam. En lång, tunnhårig man i välsittande kostym gömde ansiktet i händerna. Han satt ned, nästan orörlig, utan att tala. Ibland tittade han på sin klocka. Han gav intryck av att ha befunnit sig i samma ställning i flera timmar. En kvinna väntade stående, med ryggen lutad mot en vägg och med några papper i handen. Hon var bättre klädd än jag och hade håret lagt. Det var bara jag som hade ett knytnäve med, det låg i mitt knä medan jag räknade golvplattorna, det fanns 64. Hur länge tänkte de låta mig vänta? En soldat dök upp för att meddela oss att vi om ett par minuter skulle få tillträde till ämbetslokalen. Jag undrade vilka de andra två var, vad de gjorde där. Den tunnhåriga mannens klocka visade på över två och jag vägrade att räkna golvplattorna en gång till. Jag reste mig och gick fram till gallerdörren: längst bort i korridoren stod två officerare med gevär över axlarna och rökte och skrattade, en tog cigaretten ur munnen och såg åt mitt håll. Jag ropade: "Hur länge ska vi vara här?! Hur länge till tänker ni säga åt oss att vänta? Jag har varit här i fem timmar, utan att gå på toaletten, utan något att dricka, och ni bara försätter att säga åt oss att vänta. Har ni inga mödrar ni?!"

OFFICERARNA TITTADE på mig och log innan de försvann. Då började jag ropa högt igen, jag höjde rösten för att de där skrattande uslingarna skulle höra mig. Jag fortsatte att skrika med slutna ögon, fastklamrad vid dörrens galler, därför att varje skrik återgav mig den kraft jag förlorat genom att vänta, skriken gav mig rätt och rättigheter. Någon tog mig om axlarna och drog mig bort från dörren.

— Inte så. Ni kommer bara att få dem att föra bort er också.

— Vem är ni?

Mannen sa att han hette Emilio, han räckte mig inte handen, log bara lite grann när han sa:

— Det viktigaste är att ha tålmod. Jag har letat i nio månader efter min dotter.

— Det är omöjligt . . . nio månader. Blotta tanken att något sådant skulle kunna hända också mig gjorde mig ifrån mina sinnen. Samtidigt förstod jag att jag aldrig tänkt tanken till slut. Klädknytet verkade plötsligt löjligt, ett tecken på min idiotiska naivitet. Det var inte möjligt — nio månader . . .

Kvinnan hade gått fram till gallret och pratade med en officer som sedan meddelade oss, att man inte kunde ta emot oss idag. Klockan var över tre på eftermiddagen. Kvinnan tog mig under armen, sa "Kalla mig Ida", och berättade att hon sökte efter sin man. Jag sa adjö till den tunnhåriga mannen och önskade honom lycka till i sökandet

efter sin dotter. "Vi träffas säkert igen", sa han sorgset, nästan uppgivet. Ida erbjöd sig att göra mig sällskap ett par kvarter till busstationen. "De har misshandlat min man svårt", sa hon. Jag ville inte höra mer, men orden dånade i huvudet på mig under hela återresan. Varför behövde de slå, när allt kunde klaras upp med ett vanligt förhör? På tåget fanns det inga sittplatser, jag letade efter ansiktet på den gråhåriga kvinnan i ett par av vagnarna, men hon var inte där.

NÄR JAG KOM HEM stod Alejandra och väntade på mig i fönstret. Hon log ett brett leende som föll i spillror när hon fick syn på knytnäven i min hand. Jag kom inte tillbaka med Jorge, och jag hade inte ens lyckats få iväg kläderna till honom. Plötsligt fick min lilla flickas ansikte mig att återvända till verkligheten. Inte för att sökandet var överkligt — det var faktiskt det mest konkreta jag någonsin upplevt — utan för att min dotter fick mig att förstå, att livet måste fortsätta, även om Jorge inte fanns hos oss. Motsättningen innebar smärta: ingenting hade upphört, dagarna fortsatte att gå, min elvaåriga dotter behövde sin mamma, hon var nog hungrig, jag måste laga mat, fråga henne om skolan, titta i hennes skrivböcker. Jag drog henne in i min famn, Alejandra, så liten, du borde vara ute och leka med dina vänner. Borde jag gå åt sidan för att tala om saken med Toto eller Raúl, hålla henne utanför den djävulska byråkrati som trängt sig in mellan hennes bror och oss andra? Nej, tänkte jag, om världen, om landet var denna djävulska byråkrati, så skulle jag inte ge henne en låtsasbild, inte uppfosta henne inlindad i bomull. Förr eller senare skulle hennes illusioner ändå krossas.

Hebe de Bonafini

Res till KUBA

med den Nordiska Brigaden

och du kommer att få ditt livs semester. Du får lära känna kubanernas socialistiska samhälle i praktiken, deras målmedvetenhet, massmobilisering och livsgjädje. Du möter också kamratskap, framtidsoptimism och den kubanska kulturen och musiken.

Tillsammans med kubanska kamrater arbetar du med jordbruks- eller byggnadsarbete. På kvällarna är det kubansk musik, film och föredrag. Besök på skolor, fabriker och museer, egna strövtåg och bad i Karibiska havet ingår också.

Du som har chansen, missa den inte, utan anmäl dig så fort som möjligt till nästa brigad som reser på sommaren 1988. Då får du tid att planera, spara pengar, studera Kuba och bli medlem i Svensk-Kubanska Föreningen som är ett krav för resan. Kostnaderna är ca 9.500 kronor.

Kontakta Svensk-Kubanska Föreningen för mer information och anmälningsblankett på tel 08/319530 eller skriv till föreningen på adress: Box 45065, 104 30 Stockholm.

Svensk-Kubanska Föreningen

Argentina efter diktaturen

Rättvisa med förhinder

— Försvunna som överlevt tortyrlägren och kommit tillbaka och anhöriga som riskerade att sjäva kidnappas ställde alla upp och vittnade i rättegångar mot militären. Självklart förstår jag deras ilska och vanmakt när de ser att mördare går fria, och till och med släpps efter att ha blivit dömda, säger Julio César Strassera, ende åklagaren som drivit mål mot junta-generalerna i Argentina.

Strassera var vid president Alfonsíns makttillträde i december 1983 åklagare vid en underrätt i Buenos Aires när han utsågs till åklagare vid Buenos Aires Federala Domstol och samtidigt statsåklagare. Den lille statstjänstemannen blev med rättegången 1985 mot juntaledarna symbol för en nation som ville göra upp med sitt förflutna.

Strassera — den österrikiske-italienska immigrationskonstnären, operaälskare och tangohatare, ogillade inte tanken på att i historiens namn få anklaga den arroganta argentinska aristokratins generaler för brott mot mänskliga rättigheter, ett sätt att hålla vid liv drömmen om ett land utan herrar och slavar.

Tjänstemannen Strassera tar över och definierar begränsningarna i uppdraget att åtala juntaledarna:

— Rättegången var ingen rättegång mot militären eller institutionen, inte heller en politisk rättegång, dvs segrarnas uppgörelse med förlorarna. Juntaledarna stod inte ens åtalade för militärkuppen 1976. Det var enbart offrens rättegång mot dem som gett en olaglig order att kidnappa, tortera och mörda.

Rättegången var Alfonsíns vallöfte. Utan det löftet kunde ingen vinna valet. En opinion tolkade rättegången som första steget mot en uppgörelse med militären, medan Alfonsín efter denna "kriagsrättegång" tänkt sig att militären i övrigt skulle gå fri mot att den gjorde egna utrensningar.

Dubbla budskap

Alfonsín gömmer sig bakom en symbolrättegång för att legitimera sin regim, medan han förbereder amnesti, väl

medveten om att militären inte låter en enda aktiv officer ställas inför civil domstol.

Generalerna förklarar sig respektera konstitutionen, medan de uppmuntrar regimentsofficerare att göra uppror mot Alfonsín för att driva fram en amnesti.

Strassera vägrar förstå dubbelbudskapen, och hamnar därför mitt i konflikten mellan militären, Alfonsín och en opinion som kräver rättvisa, symboliserad av "mödrarna vid Plaza de Mayo":

— Självklart, säger Strassera, måste Argentina återupprättas som samhälle och nation. En opinion trodde att domstolarna ensamma kunde göra det. Men jag har ofta i uttalanden sagt det självklara att ingen stat kan döma sina egna institutioner, minst av allt militären. I Tyskland, till exempel, dömdes en krossad stat.

Militären hävdade från demokratins första dag att den bara kan ställas inför rätta i militärdomstolarna. Fortfarande ska militären dömas av militären, undantag gäller dock för brott under juntaåren, där militärens högsta domstol blir första instans. Där friades också de nio juntaledare som Alfonsín i dekret bestämt skulle åtalas.

Militären nekar till tortyr

— Underlaget för åtalet, säger Strassera, fanns i det officiella dokumentet Nunca Mas, som kartlagt 9 000 försvinnanden. Jag begränsade åtalet till 709 fall, så representativa som möjligt i urvalet av offer. Viktigaste vittnen var de överlevande från tortyrlägren. Eftersom de åtalade och militärvittnena nekade till att läger funnits företog domstolen vallning. Jag minns ett kvinnligt vittne som skulle styrka

100 000 personer protesterar på Plaza de Mayo och kräver att demokrati skall återinföras.

att hon hållits i marinens mekaniska skola, det största tortyrläget. Hon sa: här tillbringade jag alla år med bindel för ögonen och utan bindel hittar jag inte. Med bindel för ögonen promenerade hon sedan obehindrat genom lokalerna, varnade t ex för trappor, hittade kontakter och så vidare.

— Viktiga bevis utgjorde också de anmälningar anhöriga gjort om försvinnanden för kanske tio år sedan, och som domstolarna då vägrat befatta sig med. Skulle de ha hittat på det för att de visste att en dag skulle de få tillfälle att lura en domstol? Ett bra exempel på offrens trovärdighet gäller t ex Astiz. Eftersom han var välkänd, och vittnen kunde tänkas ha påverkats av hans trista ryktbarhet, kunde man misstänka att de skulle anklaga honom för allt möjligt. Men ingen anklagade honom för t ex tortyr. Ingen hade sett honom tortera, även om jag inbillar mig att en del vittnen misstänkte att de torterats av honom.

Vem är ansvarig?

Var juntaledarna direkt eller bara indirekt ansvariga för kidnappningarna, tortyren och mordandet?

— I slutpläderingen kunde jag inte hävda att de var direkt skyldiga, men att betrakta dem som enbart indirekt skyldiga hade varit att förringa den auktoritet en militärorder har. Jag valde att i skuldfrågan använda en modern rättsteori av västtysken Klaus Roxin om "fördelat ansvar", säger Strassera och plockar ner Roxins tjocka avhandling från bokhyllan, med personlig dedikation till den åklagare som gjort teorin känd.

— Fördelat ansvar innebär dels att underlydande skulle bestraffas om de vägrade att utföra ordern, vilket också

skedde, dels att inget godtycke om orderns innebörd lämnades åt underlydande. Poängen med teorin om fördelat ansvar är att de underlydande i sin tur inte kan hävda att de bara lydte order. Även inför risken om straff har de valet att vägra ordern med hänvisning till att den är olaglig. De kan således också dömas för att ha utfört ordern.

I december 1985 föll domarna:

Ex-presidenten Videla och marinchefen Massera dömdes till livstid. Fyra juntaledare friades helt. "Mödrarna" demonstrerade i rättssalen mot domen och greps, men släpptes efter ingripande från domstolen. Ironin att juntageneralerna gick fria ut, medan offren hölls kvar, riskerade att bli enda minnet av rättegången.

Strassera tar i motsats till opinionen de friade domarna lugnt:

— Livstidsdomarna mot Videla och Massera visar att domstolen delar min syn på fördelat ansvar. De gav ordern och såg till att den utfördes. De generaler som friades ansåg domstolen inte kunde bindas till att ha sett till att ordern utfördes.

Flygvapenchefen i första juntan 1976 fälldes på ett omvittnat imponerande vittnesmål av Sverige-flyktingen Claudio Tamburrini, doktorand i praktisk filosofi i Stockholm.

Lagförslag om amnesti

— Vi blev goda vänner, säger Strassera, och Tamburrini hjälpte mig med rättsfilosofiska synpunkter till min slutplädering.

Domen kom på motsägelsefulla sätt att bli ett streck i

räkningen för Alfonsín som hade räknat med en hård dom mot alla de nio åtalade och hade tänkt utnyttja opinionsläget för att lägga fram ett lagförslag om amnesti, en "slutpunkt", enligt juntans mest frispråkige general, Buenos Aires "bödel", Camps. Indignationen förhindrade honom att göra det.

I domens punkt 30 sägs att de fällande domarna inte fräntar underlydande ansvar, dvs helt Strasseras linje. Innebörden är att nu kunde materialet från rättegången användas mot underlydande. En Alfonsín-amnesti skulle gå emot den prejudicerande domen, som i logikens namn krävde följd-åtal.

Medan de federala domstolarna i provinshuvudstäderna inte tog den chans punkt 30 gav fortsatte Strassera med åtal mot ovannämnde Camps, polisens starke man i Buenos Aires Etchecolatz och tortyrläkaren Bergés.

— Utanför all juridik var det en rättegång där mänsklig perversitet stod åtalad, säger Strassera. Om någon trodde att juntadignitärerna höll sig för goda för att blodna ner sig fick de här bevisen på att dessa njöt av att få vara med.

I december 1986 föll domen: Camps fick 25 års fängelse, polisbodeln 17 år och tortyrläkaren futtiga tre år.

Samma dag föll samma domstols dom mot Astiz. Strassera vann i sakfrågan, men i domen ansågs brottet preskriberat.

När inträder preskription vid kidnappning? Från datum för kidnappningen? Från juntans fall? Domstolen ansåg att den inträdde från det datum Dagmar Hagelin senast setts i livet i marinens mekaniska skola.

Anhöriga till försvunna hade vägrat låta dödsförklara de sina i tron att preskriptionen då skulle inträda. De trodde med juridisk expertis att så länge försvunna var försvunna pågick brottet. Anhöriga manifesterar dock att de aldrig kommer att låta dödsförklara de försvunna.

En "tillfällighet" är att samma dag som Camps- och Astiz-domen lägger Alfonsín fram sitt lagförslag om en "slutpunkt". Journalister avslöjar långt senare att domarna träffat Alfonsín dagarna före och spekulerar om inte Astiz-domen med preskription var en eftergift åt Alfonsín en praktisk lösning att varken fälla Astiz — med amnesti som följd — eller fria honom.

Parlamentet antar lagen om slutpunkt

Parlamentet tog Alfonsíns lagförslag i all hast, 17 dagar senare i en extrasession före den kombinerade sommar- och julleddigheten.

Två av domarna i Buenos Aires hoppade av och anhöriga hade 60 dagar på sig att enligt lagen anmäla brott från juntatiden, innan de preskriberades. 300 nya anmälningar kom in, och 1 400 militärer hotades av åtal.

— Som tjänsteman är jag emot varje inskränkning i att fullfölja åtal för allvarliga brott, kommenterar Strassera lagen.

Hjälporganisationer och "mödrarna" hånar Strassera för att han inte avgår som protest mot lagen.

— Jag är ingen don Quixote, bemöter Strassera dem. Vad

väntade de sig? Att jag skulle göra bombastiska uttalanden, och sen? Jag behövdes mer än någonsin för att fullfölja min uppgift så långt det gick.

Under "påskupproret" i år ockuperade regimentsofficerare kaserner, också i centrala Buenos Aires. Alfonsín kallade till demonstrationer på Plaza de Mayo och möts av 100 000-tals människor. De väntade medan han i helikopter besökte myteristerna, återvände och utropade att faran för militärkupp avvägrats. I själva verket hade han lovat militären en amnestilag, vilken röstas igenom i juni i år.

Nästan alla får straffrihet

Lagen befriar alla militärer från överste och neråt från ansvar för att ha "lytt order". Även civila som stått vid militärens sida får straffrihet. Undantag görs för "övertramp", barnkidnappningar och våldtäkt.

I ett slag har Alfonsín och politikerna legaliserat kidnappning och tortyr.

Ytterligare två domare i Buenos Aires hoppade av. Kommissionen bakom Nunca Mas uttalade sig mot lagen och vännerna övergav Alfonsín, som själv sa att han ogillade den.

Nu släpps alla dömda i rättegången mot Buenos Aires bödlar, utom Camps, som inte överklagat och vars dom därför hunnit vinna laga kraft.

— Alltså i mycket en onödig rättegång, konstaterar Strassera torrt, om den inte kastat ljus över det mörkaste kapitlet i Argentinas historia.

Strassera förberedde åtal mot ett 15-tal amiraler med anknytning till marinens mekaniska skola. Alla utom en var överste eller lägre under juntaåren och fick amnesti.

Ilsket hotade Strassera att offentligt förklara att amnestilagen var ett brott mot konstitutionens paragraf om likhet inför lagen. Det biter. Alfonsín behövde plötsligt Strassera som symbol och underhandlar med honom. Strassera krävde och fick en skriftlig instruktion hur lagen ska tillämpas, väl medveten om att Alfonsín i klartext inte vågade uttrycka amnestins politiska avsikt och lämnade honom manöverutrymme:

— Enklarest vore att hoppa av, men så länge jag ser möjligheter att dra en enda ansvarig för juntabrotten inför rätta stannar jag. För lagen betyder väl inte att militären var underkastad blind lydnad.

Strassera förbereder nya åtal. Tänker han trotsa amnestilagen?

— Jag tänker tillkämpa de lagar som gör det straffbart att mörda, och tänker bevisa att militären inte bara "lydde order" utan hade människors liv i sina händer.

Strassera är alltså på kollisionskurs med Alfonsín och politikerna. De ständiga anonyma hoten skrämmer honom inte. Och om militären tar makten igen?

— De vet var jag finns, vid lagboken, skrattar Strassera.

Karl-Gustav Köhler

Oscar Arias plan för Centralamerika

Fred utan rättvisa?

Daniel Ortega, José Napoleón Duarte, Mario Vinicio Cerezo, Azcona och Oscar Arias undertecknar fredsförslaget i Guatemala City.

Foto: JASON BLEIBTRAU

Gutemberg Charquero kommenterar fredspristagaren Oscar Arias syn på frihet och demokrati för länderna i centralamerika. Arias gör gällande att alla som försöker lösa samhällets svårigheter inom ramen för något annat system än det kapitalistiska, gör sig skyldiga till dogmatiska och diktatoriska metoder skriver Charquero, som mot bakgrund av erfarenheterna i Latinamerika ifrågasätter denna inställning. Utan rättvisa blir friheten en illusion och freden ouppnåelig är hans slutsats.

När det norska stortingets Nobelkommitté tillkännagav att 1987 års fredspris skulle tilldelas Costa Ricas president, Oscar Arias, så möttes beslutet av ett positivt gensvar. Trots att det finns andra centralamerikanska personligheter som gjort sig förtjänta av att åtminstone vara med och dela på priset — Guatemalas president, Vinicio Cerezo, för att inte tala om Contadorgruppen och dess fredsinitiativ — så måste ändå årets val av fredsprismottagare tolkas som ett erkännande av de fredssträngningar som görs i regionen. Strävanden som inte bara rör Centralamerika, utan där hela Latinamerika och karibien deltar.

Oscar Arias besök i Oslo, för att ta emot priset, och därefter hans rundresa i de nordiska länderna, har gjort det möjligt för oss att, genom hans tal och intervjuer mer ingående få ta del av hans tankegångar. Men härigenom har också tvivel

väckts hos många politiska iakttagare, tvivel beträffande hur flexibel och hur opartisk Arias egentligen är när det gäller att leda sina och de övriga centralamerikanska presidenternas fredsinitiativ till ett lyckligt slut. Och även om namnunderskrifterna på Esquipulas-överenskommelsen från augusti i år, alla väger lika tungt, så råder det ingen tvekan om att utnämningen av Arias till fredspristagare ger honom en speciell, kanske till och med ledande ställning.

Arias tankegångar

Den costarikanske presidenten höll två tal vid Oslos universitet. Det ena i samband med prisutdelningen, och det andra dagen därpå vid en konferens under titeln "Endast freden kan skriva den nya historien".

I sitt första tal presenterade Arias en rad idéer som delas av alla latinamerika-

ner, t ex centralamerikanernas rätt att styra fredsarbetet och att bestämma över sin egen framtid, men han uttalade även en del åsikter av mer polemisk karaktär. Arias betonade än en gång sin övertygelse om att konflikten i Centralamerika är en del och ett resultat av spänningarna mellan öst och väst. Han gick emellertid inte en enda gång — till skillnad från Nobelkommitténs ordförande Egil Aarvik — in på de sociala orättvisorna som funnits sedan lång tid tillbaka. Orättvisor som legat till grund för det nicaraguanska folkets uppror mot Somoza-familjens diktatur och som likaså ligger till grund för folkens kamp i El Salvador, Guatemala och Honduras.

Inte heller nämnde Arias att det varit genom ett i det närmaste permanent militärdiktatorsystem och genom militär och ideologisk utbildning i Pentagons regi, som dessa oändliga orättvisor kunnat

Guatemalas president Fuentes, El Salvadors Rivera, Panamas Chiari, Honduras Morales, USAs John Kennedy, Costa Ricas Orlich och Nicaraguas Somoza skakar hand vid ett möte i Costa Rica i mars 1963.

Foto: PRESSENS BILD

upprätthållas. Han sade inte heller ett ord om de paramilitära grupper och döds-skvadroner, som t o m under officiellt demokratiska regeringar skördat tusentals offer i Guatemala och El Salvador de senaste åren. Inte med ett ord nämnde han USAs angrepp, genom contras, mot Nicaragua. Ett smutsigt krig som i kombination med ekonomisk blockad, förutom de dödsoffer det skördat, saboterat landets ekonomi och drivit det nicaraguanska folket in i en outhärdlig situation.

Nicaragua i blickpunkten

Efter att ha konstaterat att president Arias konsekvent undvikit att komma in på de omfattande problem som försvårar freden, inte bara i Centralamerika utan i hela Latinamerika — de sociala orättvisorna och USAs inblandning — blir det upprörande att lyssna till hans indirekta anspelningar — inte alltid så indirekta för den delen — på regeringen i Managua som ett av de största hindren för att uppnå fred i regionen. Många utländska iakttagare, bland dem Sveriges utrikesminister Sten Andersson och kabinettssekreterare Pierre Schori, liksom Spaniens vice regeringschef Alfonso Guerra, vilka nyligen besökt Centralamerika, har uttryckligen förklarat att det är sandinistregeringen som bäst uppfyllt Esquipulas-avtalet. Man skulle t o m kunna säga att det följts i övermått, med tanke på att Nicaragua befinner sig i krig.

Amnesti har utfärdats till före detta medlemmar ur Somozas nationalgarde, oppositionstidningen La Prensa och språkrör för kyrkan tillåts arbeta fritt trots att de fortsätter att bedriva en regeringsfientlig propaganda som inte tjänar

annat till än att göra en redan instabil situation ännu mer instabil. I sina strävanden att nå fred har sandinistregeringen kompromissat till det yttersta, till den grad att landets säkerhet står på spel i det fall fredsplanen skulle komma att misslyckas. Om det inte funnes en folkarmé i Nicaragua, skulle för länge sedan en militärdiktatur eller en skendemokrati ha tagit makten och det nicaraguanska folkets hopp om rättvisa skulle ha dött.

Mot denna bakgrund förvänas man över de kategoriska och kritiska uttalanden som årets fredspristagare riktat mot regeringen i Managua, samtidigt som hans välvilliga inställning till Reagan-administrationen och regeringen i El Salvador får honom att framstå som en bundsförvant till de senare. När jag frågade honom om detta vid en intervju i Oslo, svarade Arias:

— Jag syftade inte på något speciellt land när jag förklarade att det största hindret mot fredsplanen är omedgörlighet, oresonlighet och intolerans. Jag besvarar er fråga med det folkliga ordspråket "cada mastil aguante su vela".

Var och en som inte har rent samvete tar åt sig av mina ord, och helt säkert är att om vi inte anstränger oss ordentligt för att gör oss kvitt alla uttryck för dogmatism, och istället blir mer flexibla och mer medgörliga, så kommer det att bli mycket svårt att leva upp till vår överenskommelse.

Vid konferensen i Oslo dagen efter prisutdelningen gick Arias ännu längre. Han sade ordagrant: "I Costa Rica vet vi att det endast är på frihet man kan bygga ett politiskt system som omfattar alla invånare i ett land. Endast friheten ger utrymme

för tolerans och enhet mellan människor. Den smärtsamma väg som kubaner, nicaraguaner, paraguayer, chilener och så många andra, irrar omkring på utan möjlighet att kunna återvända till sina hemländer, är det grymmaste av bevis på ett dogmatiskt välde.

Det här försöket att dra helt olika förhållanden över samma kam förefaller kränkande för varje opartisk iakttagare. Samma argument har vi hört i olika sammanhang från den internationella högers mest reaktionär språkrör, men det är svårt att förstå hur en man som upphöjts till symbol för freden kan uttala sig på detta sätt.

I ett försök att tillrättalägga sitt uttalande, förklarade Arias senare, under intervjun: "mitt tal innefattar politiska, ibland filosofiska, beaktanden om vad bristen på frihet, demokrati och fred för med sig i Latinamerika. Det är möjligt att orsakerna är olika, men konsekvenserna är desamma. Det gör mig lika ont när en människa tvingas till ett kringflackande liv vare sig han är chilener, paraguayare, nicaraguan eller kuban. Och den smärta som många latinamerikaner måste känna inför det faktum att, av politiska skäl, inte kunna återvända till sitt hemland, är det som driver mig till att ge några exempel på latinamerikaner som irrar omkring i världen eftersom deras fosterland har stängt dem ute. Min iakttagelse härvidlag är snarare human än politisk."

Det nordiska stödet

Även om man godtar Arias tillrättaläggande av sitt uttalande, så kan man trots allt inte bortse från att de exempel han

valt inte var de bästa, utan att de istället bidrar till att skapa förvirring.

Bland fredspristagarens uttalanden gentemot Nicaragua så återstår bl a en viktig ståndpunkt, och den gäller det stöd som de nordiska länderna ger till Centralamerika och i synnerhet till Nicaragua.

Som bekant är det de socialdemokratiske partierna i de nordiska länderna som på ett ovärderligt sätt, genom ekonomiskt och politiskt stöd, ställt upp för Nicaragua. Ibland med vissa förbehåll, vilket är förstäeligt om man ser saken ur europeisk synvinkel. T ex när sandinistregeringen som ett resultat av den utländska aggressionen tvingats göra vissa frihetsinskränkningar. Men stödet har dock alltid mött motstånd från den konservativa oppositionen.

När mötet mellan Nobelpristagaren och det norska stortingets utrikesutskott, som leds av den före detta konservative statsministern Kåre Willoch, led mot sitt slut frågade en journalist Arias om han ansåg det rättvist att 80 % av det norska biståndet till Centralamerika går till Nicaragua. Arias svarade att det inte var rättvist, utan att en jämnare fördelning vore önskvärd. I stort överensstämmer hans inställning med de konservativa krafternas. Han sade däremot ingenting om att de andra länderna erhåller omfattande hjälp från USA och att Nicaragua lider under ekonomisk blockad eftersom USAs påtryckningar lett till att internationella organ inte beviljar landet lån. En strävan efter att minska biståndet till Ni-

caragua skulle i det här läget vara en omänsklig handling.

Arias prioriteringar

Oscar Arias upprepar i alla sina tal sitt avståndstagande från all form av dogmatism, samtidigt som han definitivt och undantagslöst förordar frihet och demokrati som den enda vägen att uppnå fred. Han vill härmed göra gällande att alla som försöker lösa samhällsproblemen inom ramen för något annat politiskt system än

att lösa de mest grundläggande samhällsproblemen. Än sämre går det för de begränsade demokratier som idag ersatt militärdiktaturena, och där stora delar av befolkningen lever under svält, analfabetism och sanitära missförhållanden. Vad har frihet för innebörd för den hungrande? Kan ett abstrakt frihetsbegrepp få den hungrande att glömma sin hunger? Nej, den enda väg som givit oss exempel på motsatsen i Latinamerika, är den socialistiska vägen. Den tolerans som Arias

Foto: GARY L KIEFFER

I samband med sitt fredsförslag den 7 augusti tog Reagan emot contral ledare i Vita huset. När kritiker ifrågasatte planen svarade en av Reagans rådgivare "hur skulle vi kunna förlora"? Några dagar senare kom de fem centralamerikanska presidenternas förslag som punkterade Reagans bluff.

det kapitalistiska, gör sig skyldiga till dogmatiska och diktatoriska metoder. De latinamerikanska erfarenheterna visar dock att det är hög tid att ompröva dessa gängse uppfattningar. Inte ens under de perioder när vissa latinamerikanska länder, som t ex Uruguay, Chile, Argentina och även Costa Rica, låg på toppen av sin demokratiska utveckling, klarade de av

efterlyser borde även sträcka sig till de länder som valt en sådan väg. Utan rättvisa, ingen demokrati. Utan rättvisa blir friheten en illusion och freden ouppnåelig.

*Gutemberg Charquero
Översättning: Yvonne Blank*

KOMMENTAR ÄR tidskriften som ger bakgrund till världsnnyheterna. Vi försöker tränga bakom dagstidningarnas rubriker och skildra verkligheten ur ett perspektiv som inte bara präglas av det dagsaktuella. Vi har sedan 1968 skildrat och analyserat kampen för frigörelse i Afrika, Asien och Latinamerika.

Kommentar kommer från och med 1988 ut med åtta 40-sidiga nummer per år. Prenumeration på åtta nummer kostar 150:- och för fyra nummer 80:- kronor.

Gamla årgångar säljer vi för 35:- kronor styck.

Jag beställer:

- prenumeration åtta nummer 150:-
- Prenumeration fyra nummer 80:-
- Extraerbjudande: Prenumeration för 1988 plus årgång 1987 för 160:-kr.
- Gammal årgång..... 35:-
- Lösnummer 20:-
- Gratis provnummer

Att skickas till:

Namn .....

Adress .....

Postadress .....

Frankeras ej,
Kommentar
betalar
portot

kommentar

SVARSPOST

KUNDNUMMER 30 357 024
102 60 STOCKHOLM

Sinn Fein hoppas på enhet mellan arbetare

Hillsborough-avtalet mellan Storbritannien och republiken Irland för två år sedan innebär att ett brittiskt-irländskt råd skapats som skall motverka diskriminering och verka för fredliga förhållanden på Nordirland. Avtalet lägger också grunden för ökat samarbete mellan säkerhetsstyrkor i norr och söder. Underförstått är att hårdare tag skall användas mot Irländska Republikanska armén, IRA.

Det går också ut på att polisen skall ge kända Sinn Fein-sympatisörer ett litet helvete, säger Anita Cavlan till journalisten Jonas Fogelqvist som här rapporterar från Nordirland. Trots det talar tiden för Sinn Fein anser partiets ordförande Gerry Adams, som hoppas att protestantiska arbetare, som också drabbas av Thatchers ekonomiska politik, skall tänka om.

Det har nu gått två år sedan Storbritannien och Irland undertecknade det så kallade Hillsboroughavtalet.

I propagandan hette det att den diskriminerade nationalistiska befolkningen i Nordirland nu äntligen skulle få en bättre ställning.

Avtalet skulle ge Irland en rådgivande roll i hur Nordirland styrs. Effektiva åtgärder skulle sättas in mot diskrimineringen. Rättssäkerheten skulle förstärkas.

Samarbetet mot "terrorismen", det vill säga den Irländska Republikanska Armén, IRA, skulle också öka.

Två år senare börjar allt fler människor i Nordirland göra upp sina personliga facit över vad avtalet inneburit.

En av dem som redan gjort upp sitt facit måste vi kalla Timothy, eftersom han inte vill framträda med sitt egentliga namn.

Det beror inte på att han håller på med någon underjordisk verksamhet.

Men han är katolik och arbetar på varvet Harland & Wolf i Belfast, och då ligger man inte så bra till. Av de närmare 5 000 anställda på H & W är bara ett par hundra katoliker. De utsätts för ständiga påtryckningar för att säga upp sig.

Harland & Wolf är väl mest känt för, vilket Timothy gärna påpekar, att ha byggt Titanic. Men arbetsplatsen är ändå något av en stolthet för den del av befolkningen som vill ha kvar banden med Storbritannien, lojalisterna. Följaktligen ses det inte med blida ögon om några jävla "tagis", katoliker, jobbar på denna lojalistiska kronjuvel.

Timothy, som är 18 år och har arbetat på H & W sedan 1985, berättar:

— Jag började på lärlingsskolan. De första dagarna sket jag nästan på mig, man visste ju vilket rykte H & W har. Jag sa att jag bodde nära Donegal Road (en lojalistisk gata nära nationalistiska Falls, vår anm). Men efter första veckan så kunde jag knappt se mig själv i spegeln. Så jag sa var jag bodde, på Falls Road. Sedan började det.

— Man får stå ut med allt möjligt. Alltifrån sådana här dagliga småräkningar till riktigt otrevliga hot. Ena dagen kan det vara att tekoppen är stulen eller att det klistras lojalistiska märken på skåpdörren. Andra dagen kommer man till jobbet och så står det en liten svetsad plåtkista med ens namn ristat på och väntar bredvid verktygen.

— Ingen lojalist snackar med en om det inte är för att tråka. Det är absurt. En kille i min lärlingsklass blev hotad för att han samtalade med mig på rasterna. Så han drog sig undan.

Det är en helt låst situation, enligt Timothy. "Stäng igen stället, det är enda lösningen", säger han och menar det.

— Jag vill inte ge dem triumfen att få bort mig också. Det är enda anledningen att jag jobbar kvar.

Hillsboroughavtalet har inte förändrat någonting, enligt Timothy. Snarare tvärtom.

Avtalet riskerar kollapsa

— Det har retat upp lojalisterna. De vill ju ha oss till städare, ingenting annat. Så när de nu kampanjar för att få avtalet upphävt så är det vi katoliker som får sitta emellan, vi som får ta smällarna, hetsen, trakasserierna.

Det lojalistiska motståndet mot Hillsboroughavtalet är

Maktens ansikte på Nordirland.

Foto: LARS TORNDAHL

fortfarande hårt. Ännu hänger den jättelika "Ulster says no"-skylten på Belfasts stadshus. De unionistiska politiker-
na vägrar delta i några som helst konferenser inom avtalets ramar.

Många lojalister som är uppfostrade i herrefolksmentalitet känner sig plötsligt övergivna av landet med den fana de skattar högst, av Storbritannien. De känner sig hotade av republiken Irland, landet deras präster lärt dem är satans hemvist. Och följaktligen vänder de sig emot dem de ser som potentiella landsförrädare: katolikerna, nationalisterna.

Detta är en anledning till att Hillsboroughavtalet riskerar att kollapsa.

Den andra anledningen är att ingenting egentligen har hänt när det gäller diskrimineringen av nationalister.

Arbetslösheten har snarare förvärrats. Den ligger på drygt 30 procent bland nationalister och 12–13 procent bland lojalister.

Bostadssegregationen fortsätter. Förra året drevs uppemot 3 000 nationalister ut ur den lojalistiskt dominerade Belfastförorten Lisburn. Hot, trakasserier och mordbränder hette de vapen som användes.

Ingenting har heller hänt när det gäller rättssystemet. Till och med ett ganska moderat krav från Irland, som att terrorismål ska dömas av tre domare istället för av en enda, har avvisats av Storbritannien.

Den brittiska regeringen, som utan tvivel vill ha till stånd en "normalisering", har på grund av de lojalistiska "Ulster

says no"-kampanjerna blivit rädd för att genomföra ens blygsamma reformer.

Den enda del i Hillsboroughavtalet som börjat uppfyllas är den som handlar om ett ökat samarbete mellan norr och söder emot IRA. Man har fått till stånd fler och fler gemensamma säkerhetsoperationer längs gränsen. När detta skrivs pågår omfattande razzior i hela Irland. Skälet sägs vara jakt på IRA:s vapengömmor, men bland de ställen som polisen hälsat på hör även till exempel den republikanska tidningen An Phoblachts redaktionslokaler i Dublin.

Hårdare tag mot IRA

Något som inte finns utskrivet i Hillsboroughavtalet, men som många nationalister uppfattar som underförstått, är att hårdare tag ska sättas in emot IRA och det politiska partiet Sinn Fein, samt inte minst emot alla sympatisörer till dessa republikanska rörelser.

Anita Cavlan, som är med i Sinn Fein i Dungannon, säger:

— Strategin går ut på att polisen ska ge kända Sinn Fein-sympatisörer ett litet helvete. Man stoppas och frågas ut ute på stan, ibland flera gånger om dagen. Man tas in till förhör några dagar. Man får sitt hus genomsökt, åtminstone några gånger om året. Man blir hotad.

— Det här utsätts alla för, även sådana som uppenbart inte kan ha något att göra med den väpnade kampen.

Enligt gammalt Nordirlandsmönster blir tonåringar värst utsatta. Poliserna, som i regel tillhör de mer extrema

Ungdomar på Nordirland tar betäckning när kravallpolis avfyrar tårgasgranater.

Foto: LARS TORNDAHL

lojalist-kretsarna, ser en blivande IRA-rekryt i snart sagt varenda katolsk femtonåring.

— Naturligtvis slår den här strategin fel, säger Anita Cavlan. Polisen hjälper till att fostra IRA-soldater när de trakasserar ungarna på det här sättet.

Om strategin att trakassera Sinn Fein-sympatisörer har någon som helst effekt är tveksamt. Sedan Hillsborough-avtalet skrevs har ett nationellt och flera lokala val hållits. I det brittiska parlamentsvalet i våras gick Sinn Fein tillbaka något, från 13,4 till 11,4 procent. Men i flera lokala fyllnadsval har man i stället stärkt sin ställning, senast i Belfast i oktober då två valkretsar stod på spel, två valkretsar som Sinn Fein tidigare misslyckats i. Nu vann man båda.

Gerry Adams, Sinn Feins ordförande, är förtröstansfull när jag samtalar med honom.

— Det man möjligen har lyckats med är att tillfälligt hejda vår frammarsch. Men varken vi eller IRA har egentligen skadats.

— Däremot har Hillsboroughavtalet fungerat i några andra avseenden. Det har påverkat den internationella opinionen, eftersom britterna nu kan binda upp Dublin-regeringen till vad som händer här. Sedan kanske en del människor passiviseras. Utan tvivel hade många nationalisterna stora förväntningar på vad som skulle hända efter att avtalet skrevs under.

— Det enda som egentligen hänt är att vi fått tillstånd att

hissa den irländska flaggan. Men herregud, det har vi alltid gjort här i västra Belfast. Besvikelsen över att ingenting händer kan göra att många tappar tron på att det överhuvudtaget går att förändra saker och ting.

Inom Sinn Fein väntar man sig hårdare tag den närmaste tiden. Om inte Hillsboroughavtalet lyckats knäcka partiet, återstår det bara för myndigheterna att än en gång ta fram piskan. Förbud mot Sinn Fein har diskuterats.

Just detta, att alla "lösningar" tycks misslyckas ser dock den republikanska rörelsen som att tiden talar för dem. Sinn Fein och IRA, som på sikt vill ha ett socialistiskt Irland, ser som sitt kortsiktiga mål att få britterna att deklarerera att de tänker dra tillbaka sina trupper, låt oss säga inom två år.

— Vi tror att en sådan deklARATION skulle öppna vägen för förhandlingar med lojalisterna. När de ställs inför det faktum, att inte längre ha de brittiska militära styrkorna som skydd, då tror vi också att många av dem kommer att tänka om. De lojalistiska arbetarna har ju i grunden samma intressen som de nationalistiska. Deras privilegier är marginella. De drabbas av Thatcherregimens politik, de också.

Jonas Fogelqvist

Corazon Aquinos Filippinerna

Regering för de redan rika

Corazonregeringen är för de rika. Vi vill skapa en nationell demokratisk regering med stöd från flera samhällsklasser. Det säger Filipe Rebong, medlem i Filippinernas patriotiska ungdomsförbund Kabatang Makabayan som intervjuats av Stellan Hermansson.

Varför har Corazon Aquino ett så brett folkligt stöd på Filippinerna?

Det finns två huvudsakliga skäl för hennes folkliga stöd:

- Mordet på hennes make skapade en massiv sympativåg bland folket för henne.
- Folket hade stött vem som helst, i det läget, som förmått samla opposition mot Marcos. Hon kom i rätt historiskt ögonblick och blev en enande kraft för de traditionella politiska krafterna.

Utänför Filippinerna fanns en tredje orsak: USA, där det fanns starka krafter för en förändring i sk demokratisk riktning.

Men vilken är Corazon Aquinos verkliga politik idag?

Corazons regering representerar kompradorborgeoisien. Den är i grunden reaktionär och företräder USA-imperialismens och de transnationella företagens intressen. Olika privatiserings- och liberaliseringsinitiativ på det ekonomiska fältet har ytterligare ökat USAs makt över ekonomin.

Under senare tid har även allt fler paramilitära grupper, sk dödsskvadroner, börjat verka i landet. De fanns även under Marcos, men har faktiskt blivit fler under de senaste månaderna. De bildas av grup-

per inom armén och lokala styrelsen i provinserna. Dödsskvadronerna har Corazons stöd. Detta är ett tydligt exempel på den tydliga högervändning Corazon Aquino genomgått under senare år.

Emot New Peoples Army (NPA) har man nu utvecklat ny taktik (Low intensive conflict — LIC). Pilotområdet för detta är ön Negros. Denna militära taktik som importerats från USA går ut på att ställa filippiner emot varandra i strid, destabiliseringspolitik i kombination med strategiska byar och utvecklingsområden.

Kabatang Makabayan ingår i vänsterns illegala front "National Democratic Front" — NDF, vilken är dess inställning till Corazon under den tid som gått sedan Marcos föll?

Vi gjorde ett stort misstag alldeles i början av den nya perioden. Vi sa från NDFs sida att folket skulle bojkotta presidentvalet mellan Marcos och Aquino. Vi trodde det var bästa sättet att protestera. Det var en allvarligt felbedömning. Folket ville ha bort Marcos till varje pris. NDF tappade för en tid initiativkraft. Detta är ett misstag vi erkänt idag. Men vid den folkliga revolten mot Marcos, som skedde med

visst militärt stöd, så gav NDF sitt stöd för Corazon.

När Corazon kommit till makten så var vi kritiska till hennes konservativa hållning, men vi var beredda till samarbete för att utveckla politiken i progressiv riktning. Vi drev frågor som jordreform, utveckling av folkets ekonomiska och sociala livsvillkor, reformer för att minska militärens makt och krav för att öka det nationella oberoendet, exempelvis avveckling av USAs militära baser. Men Corazon gav aldrig med sej på någon av dessa punkter.

Man måste komma ihåg att Corazon kommer från den jordägande klassen. Hon blir ingen klassförrädare. Hon agerar idag alltmer precis som högern vill att hon ska agera.

Kan du ge en bild av landets legala och illegala vänsterkrafter?

Den legala vänstern är framför allt samlad i "Bayan" (National Patriotic Federation). "Bayan" är en front som bland sina medlemmar räknar betydelsefulla organisationer som bondeorganisationen KMP, arbetarfacket KMU, Studentrörelsen LFS och hundratals andra organisationer.

Generaler i Filippinernas olika vapenslag gör honnör för president Corazon Aquino.

Legalt finns också "Partido Ng Bayan" (Peoples party). Det är vänsterns politiska parti som ställt upp i valen. Det samlar främst folk från "Bayan", men även från vissa andra vänsterkrafter.

Illegalt samlas vänstern i NDF (National Democratic Front). Inom NDF finns 14 revolutionära organisationer som icke är tillåtna av Corazonregeringen, bl a Kabatang Makabayan och CPP (Communist Party of Philippines) men även NPA (New Peoples Army). Flera organisationer har sina "legala uttryck" inom "Bayan". Därför finns stor förståelse från NDF för "Bayan". Det finns inga motsättningar.

NPA ingick i vintras en vapenvila med Corazon-regeringen. Kan du beskriva bakgrunden till denna och förklara varför den bröts?

Den 10/12 1986 inleddes vapenvilan. Orsaken var att NDF/NPA ville se om det fanns en möjlighet till en politisk lösning av landets problem utan att blod skulle behöva spillas. Under vapenvilan kunde NDF för första gången gå ut öppet till folket. Vapenvilan gav oss en möjlighet att nå folkets breda massor i nya områden.

Men i förhandlingarna visade Corazon Aquino att det inte fanns någon politisk lösning. Hon ville inte ge efter för några av NDFs centrala krav. Det enda hon eftersträvade var att NPA skulle lägga ner sina vapen och ge upp. Därefter skulle vänstern tvingas arbeta inom den konstitution Corazon-regeringen föreslagit. En konstitution som är reaktionär, och som bara ger vissa politiska rättigheter. Nu har det också visat sig möjligt att upprätta "dödsskvadroner" trots "konstitutionell demokrati".

Vi avbröt definitivt dialogen med

Corazon-regeringen när den, den 26/1 1987, kallade ut militär mot folkliga demonstrationer. 19 människor mördades. Dessa mord minskade snabbt Corazons popularitet. Men hon lyckades återvinna den tack vare det kupp försök som Marcosanhängare någon tid senare försökte genomföra mot henne. Kuppen misslyckades och Corazon återtog sitt förlorade initiativ.

Den 8/2 återupptog NPA den väpnade kampen för nationell frihet.

Hur skulle du vilja beskriva NDF:s kamp idag?

Vi för idag ett folkligt krig. För att utveckla detta och den folkliga kampen så använder vi legal och illegal kamp.

Vår befrielsearmé finns idag närvarande i 63 av landets 75 provinser. Vi kommer att ta kvalitativa steg framåt under de närmaste åren och därigenom göra kampen solidare. Utgångspunkten för detta är att vi kontrollerar 25 procent av byarna i vårt land.

Samtidigt med utvecklandet av det folkliga kriget så utvecklar vi också massrörelsen som reser kraven för jordreform, ekonomisk och social utveckling samt nationellt oberoende mot USA-dominansen.

Om du jämför det folkliga stöd Corazon Aquino åtnjuter med det NDF har, hur blir då proportionerna?

Corazon Aquino är fortfarande populär bland folket. Hennes främsta bas är det mellanskikt som kontrollerar "samhällsmaskineriet".

NDF:s verkliga bas är det vanliga folket; arbetarna och bönderna i våra led

finns 1—2 miljoner mer eller mindre aktivt kämpande människor.

Men hur förklarar ni det folkliga kriget mot Corazon-regeringen för alla dem som stöder henne?

Regeringen kommer med tiden att visa sitt rätta ansikte. Folk kommer att inse att inget i grunden förändrats. Corazon-regeringen är i grunden en regering för de rika och i händerna på imperialismen. Det är egentligen bara en fråga om tid innan fler förstår det rätta i att utveckla befrielsekriget mot denna regim.

Regeringen har också militariserats under senare tid. Det bidrar till förståelsen bland folket för NDF:s inställning. Folket ogillar att militären får allt större grepp över Corazon Aquino.

Vad vill då NDP uppnå?

Vi vill skapa en nationell demokratisk regering med stöd från flera samhällsklasser. Vi vill skapa en blandekonomi där de viktigaste inslagen ska vara: nationalisering av all viktig industri och omfattande jordreform, en kooperativ sektor och en privat.

Landet ska vara fritt och oberoende. Alla USA-baser ska ut ur landet och kärnvapen ska under inga villkor få finnas på vårt territorium.

Inom NDF finns det Filippinska kommunistpartiet (CPP). Det har ibland kallats maoistiskt, vad anser du om det?

CPP har tillgodogjort sig Maos tankar. Men det innebär inte att vi följer Kinas åsikter eller ord. Vad vi lärt av Mao är framförallt vissa teoretiska synsätt och militärstrategiska idéer.

Vi försöker också utveckla en egen kulturrevolution, men absolut inte som den kinesiska, utan en genuint nationell som vinner folkets stöd. Den ska omvandla den koloniala kulturen till en folkligt-vetenskaplig kultur som har sin förankring hos massorna.

Utvecklas denna "kulturrevolution" i de av NPA befriade områdena?

I viss mån ja, den revolutionära medvetenheten växer fram och med den mer vetenskapliga synsätt. Om det förr var många bönder som sa "Fattigdomen beror på att Gud vill ha det så..." så säger de idag "Fattigdomen beror på det system som USA vill ha i vårt land..."

Vill du säga några ord om din egen organisation Kabatang Makabayan (Patriotisk Ungdom)?

Vi är en nationell demokratisk ungdomsorganisation som erkänner CPP:s avantgarderoll i kampen. Vi erkänner den

marxist-leninistiska teorins betydelse. Den militära kampen är en viktig del i kampen. Många av våra medlemmar är soldater i NPA.

Till sist, vad kan vi i Sverige göra för att utveckla solidariteten med ert folks kamp?

Ni kan göra mycket, framförallt handlar det idag om att informera det svenska folket om verkligheten på Filippinerna. Myten om Corazon Aquinos politik måste krossas. Fler måste inse att det som nu pågår är en konsolidering av den reaktionära staten på Filippinerna.

Jag hoppas också att fler svenskar kan aktivera sig i de solidaritetsgrupper som finns i landet.

*Stellan Hermansson
juli -87*

Viktiga legala och illegala vänsterkrafter på Filippinerna:

"BAYAN" = Front som samlar viktiga legala massorganisationer (Exv arbetarfacket — KMU, bonderörelsen — KMP). Ordet "Bayan" betyder folket.

Partido Ng Bayan = "folkets parti". Vänsterns viktigaste legala parti som ställt upp i valen. Det samlar främst folk från "Bayan"-fronten.

NDF — National Democratic Front = Front som samlar de viktigaste illegala vänsterkrafterna. Bl a Filippinska kommunistpartiet (CPP), Nya folkarmén (NPA), Patriotisk ungdom (KM).

NPA — New Peoples Army = Nya folkarmén — den folkliga befrielseörelsen som befriat 25 procent av landets byar och för kamp i 63 av landets 75 provinser.

Foto PETER LIMQUECO

Lantarbetare på Negros har än inte sett någon förbättring från den nya regeringen.

Tidigare artiklar om Filippinerna som ger en historisk, ekonomisk och social bakgrund till situationen finns i Kommentarnummer 5 och 10 1985 samt nummer 1, 2 och 3 1986. Sätt in 30:- på postgiro nr 40 87 73 — 0 och skriv "Filippinerna" på talongen så skickar vi dem.

Posttidning

VID ADRESSÄNDRING

Använd postens blankett "Adressändring inländsk tidning" och glöm inte att ange din gamla adress och prenumerantnummer (se adresslappen till höger. Frankera med 3:- Det täcker våra omkostnader.

BEGRÄNSAD EFTERSÄNDNING

Om adressaten begärt eftersändning på grund av definitiv avflyttning, skall försändelsen återsändas med uppgift om den nya adressen.

Avs: KOMMENTAR – Box 4253 – 102 63 Stockholm

Här skulle ditt namn ha stått om du hade prenumererat.

Ett år (=12 nummer) kostar 150:- kronor, halvår 80:- kronor.

Postgiro 40 87 73 - 0

Anteckning om ny adress eller dyl:

.....
.....

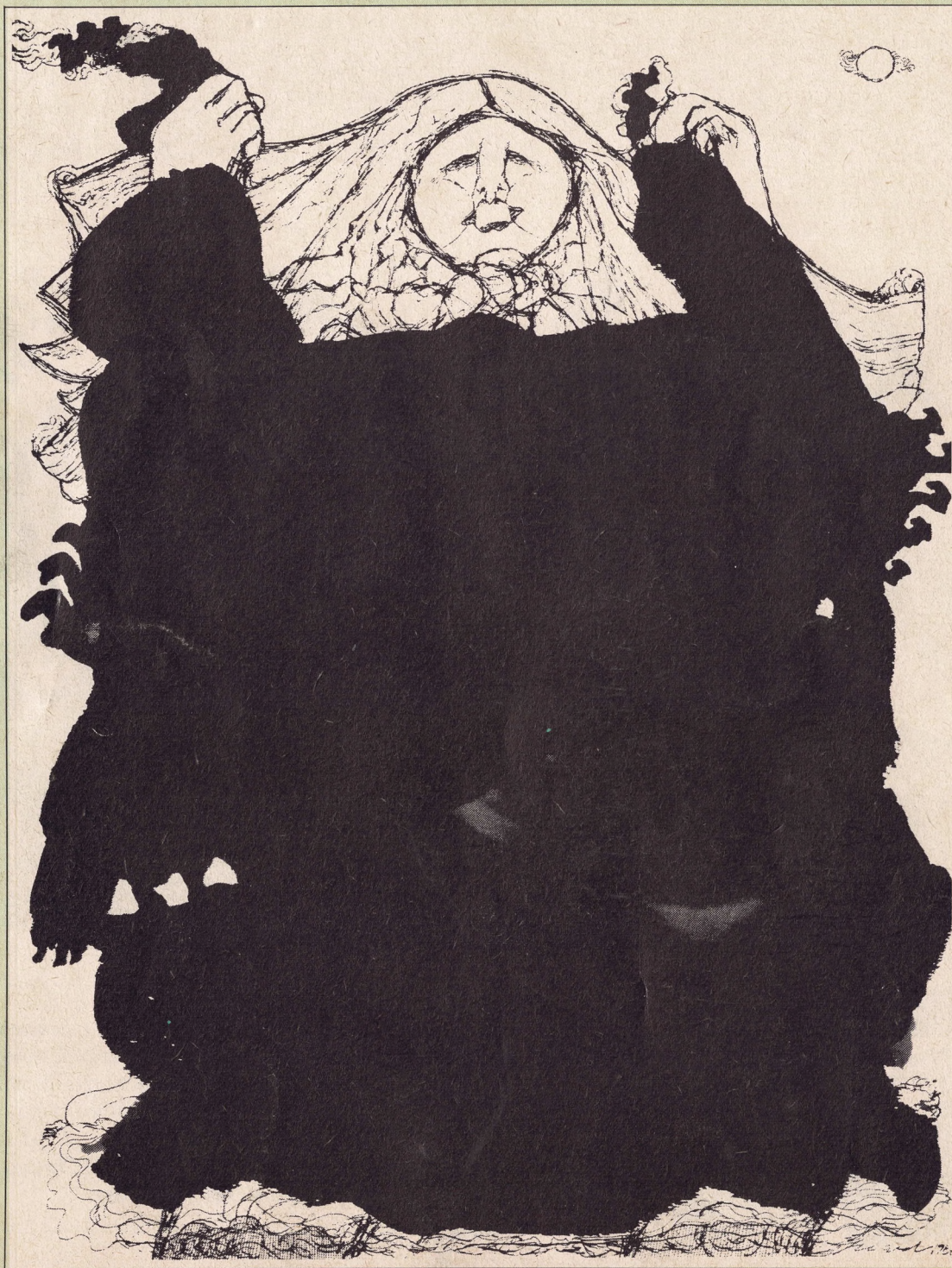

Illustration av José Liard till en affisch om ett möte med mödrarna på Plaza de Mayo, organiserat av Argentinsk-Svenska Associationen.

VAD HÄNDER MED DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA I ARGENTINA?